

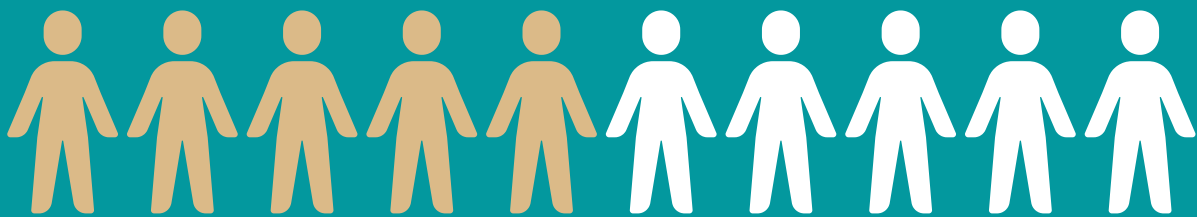
วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒน์

JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE PANYAPAT

ISSN 2773-9805 (Online)

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2562

Vol.1 No.1 January - June 2019

JSSP

Journal of Social Science Panyapat

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1
ม.ค. – มิ.ย. 2562

วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา

ISSN: 2773-9805 (Online)

วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา

3/1273 ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40000

โทร. 080-224-1454, อีเมล: prasirorot@gmail.com

วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2562

ISSN : 2773-9805 (Online)

เจ้าของ:วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา

3/1273 ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40000

บรรณาธิการ:

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประยูร แสงใส

กองบรรณาธิการ:

ศาสตราจารย์ ดร. วัชร งามจิตรเจริญ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศาสตราจารย์ ดร. กนกอร สมปราชญ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร. พุทธิรักษ์ ปราบนอก

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อริยา คูหา

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อรรพรรณ ศรีโสมพันธ์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มานะ ลักษณะมีอรุณทัย

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชัยณรงค์ ศรีมันตะ

มหาวิทยาลัยบูรพา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประยุทธ์ ชูสอน

มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภินิษฐา นาเลาห์

มหาวิทยาลัยนครพนม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อนันต์ศักดิ์ พลแก้วเกษ

มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

ฝ่ายสนับสนุนวารสาร:

นางสาวศิริรัตน์ ประศรี

กำหนดออกเผยแพร่วารสาร:

วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา มีกำหนดวงรอบการเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ ดังนี้

ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม

การส่งบทความพิจารณาตีพิมพ์:

ผู้เขียนเตรียมต้นฉบับบทความตามเกณฑ์เงื่อนไขของวารสารและส่งในระบบที่เว็บไซต์วารสาร <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSSP/about> เปิดรับพิจารณาบทความเพื่อตีพิมพ์ตลอดทั้งปี

เกี่ยวกับวารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา

วัตถุประสงค์และขอบเขตของวารสาร

วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะสนับสนุน ส่งเสริมให้อาจารย์ นักวิจัย นิสิต/นักศึกษา และผู้สนใจ ได้เสนอและเผยแพร่บทความบทความวิจัย บทความวิชาการ และบทความวิจารณ์หนังสือที่ได้มาตรฐานสู่สาธารณชน รวมทั้งยกระดับผลงานทางวิชาการให้ได้รับการยอมรับในระดับชาติและนานาชาติ ด้วยหวังให้เป็นตลาดแห่งองค์ความรู้ที่สามารถค้นคว้า ถ้อยถนอม และแลกเปลี่ยนความรู้ในด้านต่างๆ อย่างหลากหลาย ทั้งนี้ เปิดรับบทความที่มุ่งเน้นทางด้านพระพุทธศาสนา การศึกษา เศรษฐศาสตร์ และสหวิทยาการทางสังคมศาสตร์ โดยมีกำหนดการเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ ทั้งนี้บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 3 ท่าน บทความที่ส่งมาตีพิมพ์จะต้องเป็นบทความภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ

ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร

- บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่นำเสนอผลของการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับสาขาพระพุทธศาสนา การศึกษา เศรษฐศาสตร์ และสหวิทยาการทางด้านสังคมศาสตร์
- บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจารณ์หรือเสนอแนวคิดใหม่
- บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) เป็นบทความในลักษณะวิจารณ์หรืออธิบายเหตุผลสนับสนุนในประเด็นที่เห็นด้วย และ มีความเห็นแตกต่างในมุมมองวิชาการ

บทบรรณาธิการ

วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา เป็นวารสารทางด้านสังคมศาสตร์ วารสารเปิดรับบทความวิชาการ บทความวิจัย บทความปริทรรศน์ และบทความวิจารณ์หนังสือ ซึ่งแต่ละบทความที่ส่งเข้ามายังวารสาร จะได้รับการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (peer review) ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับบทความนั้นๆ อย่างน้อย 3 ท่าน วารสารฉบับนี้เป็นวารสารฉบับแรก ซึ่งตีพิมพ์บทความทั้งสิ้นจำนวน 4 บทความ ครอบคลุมเนื้อหาทางด้านสังคมศาสตร์ ทางวารสารขอขอบคุณทุกท่านที่สนใจส่งบทความมาตีพิมพ์กับทางวารสาร และหวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านอีกครั้งในการตีพิมพ์บทความในฉบับต่อไป สำหรับฉบับปฐมฤกษ์นี้ ขอขอบคุณทุกท่านที่ส่งบทความมาตีพิมพ์กับทางวารสารของเรา เราเชื่อมั่นว่าจะเป็นสื่อกลางของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาการให้กับทุกท่านและพร้อมจะพัฒนางานวิชาการพร้อมกับทุกๆ ท่านต่อไป ivojeu

ประยูร แสงใส
บรรณาธิการวารสาร

สารบัญ

บทความวิจัย

การศึกษาเปรียบเทียบความจริงของพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ พระปลัดวุฒิพงษ์ ผลไม้	1
การอธิบายความเรื่องจิตในพุทธศาสนานิกายเซน พระมหาประสงค์ พรหมศรี	11
วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่ พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี ปัญชายุทธ นาคมุลินทร์	23
การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการดำเนินชีวิตด้วยพุทธสันติวิธีตามแนวศีล 5 พระวิมาน ศรีกมล	31

คำแนะนำผู้พิมพ์บทความ	39
-----------------------	----

การศึกษาเปรียบเทียบความจริงของพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ A COMPARATIVE STUDY OF TRUTH IN BUDDHISM AND SCIENCE

พระปลัดวุฒิพงษ์ ผลไม้¹

PhrapaladWutthipong Pholamai¹

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author e-mail: wutthipong.p@outlook.com

Received: 12 March 2019; Revised: 25 May 2019; Accepted: 30 May 2019

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความจริงในมุมมองของพระพุทธศาสนา 2) ศึกษาความจริงในมุมมองของวิทยาศาสตร์ 3) เปรียบเทียบความจริงระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ด้วยการศึกษาระดับปริญญา เอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนาและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า มุมมองของพระพุทธศาสนาการเข้าถึงความจริงคือทุกคนทุกสิ่งจะต้องปฏิบัติตามสิ่งธรรมชาติที่กำหนดให้เป็นไปตามสภาพความเป็นจริงได้ว่าเริ่มจากการเรียนรู้กับสิ่งที่จริงรับรู้จากสิ่งที่จริง ความรู้ทั้งหมดจะเกิดขึ้นโดยอาศัยเหตุและผลเป็นองค์ประกอบให้ได้มาซึ่งปัญญาอันเกิดจากความจริงตามหลักอริยสัจ

ภาพรวมความจริงของวิทยาศาสตร์สามารถกระทำเป็นวิธีการได้มี 5 กระบวนการ คือ การตั้งปัญหา การตั้งสมมติฐาน การสังเกตและทดลอง การวิเคราะห์ และการสรุปผล

ความจริงของพระพุทธศาสนา เน้นกฎเกณฑ์ธรรมชาติของจิต การทำงานของจิต มีกฎเกณฑ์โดยเฉพาะของจิต การเกิดดับของจิตเป็นไปอย่างรวดเร็ว จิตออกรับอารมณ์ที่ละอย่าง กรรมนิยาม กฎแห่งกรรม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ผู้ใดทำกรรมผู้นั้นจะได้รับผลกรรม เป็นต้น พระพุทธศาสนาส่วนมากรับความจริงที่เป็นสภาวะหรือนามธรรม และจุดเป้าหมายสูงสุดคือนิพพาน ส่วนความจริงทางวิทยาศาสตร์ เน้นกฎของวัตถุที่ประสาทสามารถสัมผัสได้ เน้นความจริงและยอมรับการทำงานของสสาร ไม่สามารถพิสูจน์ธรรมชาติของจิตวิญญาณได้ ไม่สามารถพิสูจน์นามธรรมให้เห็นประจักษ์ได้

คำสำคัญ:

ความจริง,
พระพุทธศาสนา,
วิทยาศาสตร์,
การพิสูจน์

ABSTRACT

The objectives of this research article were to: 1) Study the truth from the perspective of Buddhism 2) Study the truth from the point of view of science 3) Compare the truth between Buddhism and science. This research was conducted based on Documentary Research Methodology, acquiring data from the Pali Canon, academic paper, related documents and concluded with analysis approach.

The result of the study found that to reach the truth, Buddhism holds that everyone must act in accordance with nature as defined by reality, beginning with learning from what is true and knowing from what is genuine. As a component of attaining wisdom born of truth according to the Noble Truth, all knowledge arises through cause and effect.

An overview of scientific truth can be done using a five-step method: Problem setting, hypothesis, observation and experiment, analysis and conclusion.

Buddhism's truth Emphasize the mind's natural laws. Mental exertion there are mental rules that must be followed. The mental death rate is extremely high. karmic definitions, the law of karma, the natural law of karma, good deeds, good deeds, evil deeds, the mind receives one feeling at a time, karmic definitions, the law of karma, the natural law of karma, good deeds, good deeds, evil deeds That person's karma will be returned to them, etc. The majority of Buddhists regard reality as a condition or abstraction. Nirvana scientific facts are the ultimate objective. Make the rules of objects that the senses may detect a priority. Accept the workings of matter and emphasize truth. It was impossible to prove the nature of the soul. Unable to prove in an abstract manner.

Keywords:

Truth,
Buddhism,
Science,
Proof

บทนำ

พระพุทธเจ้าทรงศึกษาค้นคว้า “ความจริงของชีวิต” ทรงบรรลุสัจธรรม โดยวิธีการที่ทรงปฏิบัติมานาน ชนิต กระบวนการหรือวิธีการเป็นแนวทางที่สำคัญที่ทำให้เข้าถึง “ความจริง” กระบวนการที่สำคัญคือ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้พัฒนาตนเองจนถึงขั้นสูงสุดโดยมิได้อาศัยอำนาจดลบันดาลจาก เทพเจ้าหรือสิ่งอื่นใดที่อยู่เหนือศักยภาพของมนุษย์ การศึกษาความจริงทางพระพุทธศาสนายังมีผู้ที่สนใจน้อย ขาดการตื่นตัวไม่ให้ความสำคัญ ทั้งๆ ที่เป็นหลักของศาสนา ความจริงตามหลักพระพุทธศาสนานั้นมีความเป็นสากล ซึ่งมีวิธีการเข้าถึงเหมือนกับวิทยาศาสตร์ ที่ศึกษาค้นคว้าหาความจริงจากธรรมชาติโดยอาศัย ประสบการณ์ในการค้นคว้าทดลองเพื่อเข้าถึงความจริง ความจริงระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ ประการที่หนึ่ง วิทยาศาสตร์ใช้วิธีการหาความจริงนี้เพื่อได้ความจริง หรือได้ตัวความรู้มาเฉยๆ เป็นกิจกรรม

ต่างหากจากการดำเนินชีวิต ส่วนในพระพุทธศาสนาเป็นวิธีการเข้าถึงความจริงนี้เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตที่ดีงาม และการพัฒนาตนด้วยไม่ใช่เพียงต่างในเป้าหมายเท่านั้น แม้แต่ในลักษณะการกระทำที่ต่างกัน คือ วิทยาศาสตร์นั้นไม่มีส่วนในการดำเนินชีวิตของเราเลย วิทยาศาสตร์หาความจริงก็เพื่อรู้ตัวความจริงเท่านั้น แต่ในพระพุทธศาสนาวิธีหาความจริงนี้เป็นส่วนหนึ่งของดำเนินชีวิต มันเป็นตัวกิจกรรมในการดำเนินชีวิต ที่เป็นผลดีต่อชีวิตในขณะนั้น เป็นปัจจุบันทันที เช่น การรับประสบการณ์ตรงโดยไม่มีคามยินดียินร้ายจะมีผลต่อจิตใจอย่างไร เป็นต้น คุณค่าต่อสภาพชีวิตในขณะนั้นเกิดขึ้นทันที เพราะฉะนั้น การแสวงหาความรู้และความจริงจึงเป็นสิ่งที่มีความค่าแม้แต่โดยไม่ได้ตั้งเป้าหมาย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2550, น. 146-147) ศาสนาพุทธศึกษาเรื่องความหมายของชีวิต ความเป็นไปของชีวิต และชีวิตที่ควรจะเป็นไปตามหลักพุทธธรรม คุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรม ไม่ว่าจะเป็น ชนธำ กฏไตรลักษณ์ อริยสัจ สี่ล สมาธิและปัญญา การอธิบายหลักธรรมสำคัญ การเข้าถึงความจริงของชีวิตตามหลักอริยสัจและอริยมรรค และการฝึกปฏิบัติเพื่อการพัฒนา สี่ล พัฒนาสมาธิ และการพัฒนาปัญญา

ความจริงในยุคศักราชคัมภีร์นี้ยังเป็นความรู้ที่ยังไม่ได้จัดระเบียบที่แน่นอนซึ่งความรู้ที่ได้มาจึงอาจก่อให้เกิดความผิดพลาดได้ง่าย ต่อมาในยุคกรีกโบราณ กลุ่มอริสโตเติลได้ค้นพบวิธีการแสวงหาความรู้ใหม่อีกแบบหนึ่ง คือแทนที่จะอาศัยความรู้จากแหล่งอื่นที่หาความแน่นอนไม่ได้ก็มาอาศัยการใช้เหตุผลของตนเอง การแสวงหาความรู้แบบนี้ก็คือการแยกปัญหาออกเป็นวงกว้างและวงแคบแล้วสรุปวิธีการนี้เรียกว่า วิธีการอนุมาน การอนุมานจึงเป็นการเริ่มจากเหตุหรือข้อเท็จจริงใหญ่ก่อนแล้ว มีเหตุหรือข้อเท็จจริงย่อย ทั้งสองเหตุหรือข้อเท็จจริงนี้จะต้องเป็นจริงด้วยจึงจะสรุปได้ (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551, น. 2)

วิธีการหาความรู้ความจริงอีกแบบหนึ่ง วิธีนี้ก็มีพื้นฐานมาจากวิธีการแบบอุปมานและอนุมานนั่นเอง เรียกว่า วิธีทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นวิธีการแสวงหาความจริงและความรู้สมัยใหม่ และยังเป็นที่ยอมรับใช้กันอยู่อย่างมากในปัจจุบัน แต่ถ้าเราทราบแนวโน้มของการคิดค้นความจริงว่าเป็นอนิจจังวิธีการทางวิทยาศาสตร์ก็มิใช่ว่าจะยืนยันอยู่ตลอดไป สักวันหนึ่งคนรุ่นหลังก็จะพูดว่าวิธีการนี้เป็นวิธีคิดแบบโบราณ (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551, น. 2)

ทางด้านพระพุทธศาสนานั้นเป็นการแสวงหาความจริงที่มีระเบียบอีกแบบหนึ่ง ในบางกรณีอาจจะใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ แต่บางกรณีการใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์อาจจะมีข้อจำกัดในการแสวงหาความรู้ความจริงที่เกี่ยวกับนามธรรม เช่น จิต เจตสิก และนิพพาน วิธีการทางวิทยาศาสตร์ยังไม่สามารถทำให้เข้าถึงความรู้ความจริงในเรื่องเหล่านี้ได้ ฉะนั้นการจะนำวิธีการใดมาใช้ในการหาความจริงทางด้านพระพุทธศาสนาจะต้องคำนึงถึงความเป็นศาสตร์เฉพาะสาขามาก เพราะการหาความจริงทางด้านพระพุทธศาสนานั้นสามารถศึกษาได้หลายระดับขึ้นอยู่กับว่าเราต้องการนำเอาความรู้ความจริงที่ได้รับจากการวิจัยนั้นไปแก้ปัญหาแบบใดและระดับใด (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551, น. 4)

ศาสนากับวิทยาศาสตร์เป็นความรู้ใหญ่ๆ สองกระแสที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นความก้าวหน้าอย่างสำคัญของมนุษยชาติ ความสำคัญต่อไปอยู่ที่ว่ามนุษย์จะรู้จักใช้ศาสนากับวิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือเรียนรู้ อย่างบูรณาการเพื่อความสมบูรณ์ได้อย่างไร (ประเวศ วะสี, 2554, น. 450)

จากปัญหานี้ ผู้วิจัยจึงใคร่ศึกษาถึงวิธีการเข้าถึงความจริงของพระพุทธศาสนาเปรียบเทียบกับวิธีการเข้าถึงความจริงของวิทยาศาสตร์ โดยศึกษากรณีของความจริงทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ว่ามีขั้นตอนและวิธีการในการเข้าถึงความจริงได้อย่างไร มีจุดประสงค์ที่มุ่งประโยชน์สุขแก่มนุษย์อย่างไร พร้อมทั้งเปรียบเทียบถึงความเหมือนและแตกต่างกันของทั้งสองอย่าง โดยศึกษาความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับความจริง ความหมาย ความสำคัญ ลักษณะ ประเภท กระบวนการหรือวิธีการเข้าถึงความจริง ของพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความจริงในมุมมองของพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาความจริงในมุมมองของวิทยาศาสตร์
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความจริงของพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์

วิธีการดำเนินวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบศึกษาเชิงวิเคราะห์ (Critical Study Research) โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

- ศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิจากเอกสาร (Primary source) เช่น พระไตรปิฎก และคัมภีร์อรรถกถาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการจะศึกษา
- ศึกษาข้อมูลชั้นทุติยภูมิจากเอกสารและรายงานการวิจัย (Secondary Source) เช่น ข้อเขียนที่เป็นผลงานทางวิชาการของท่านผู้รู้ในทางพระพุทธศาสนา

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลจากแหล่งทั้งสองข้างต้นมาวิเคราะห์ แล้วนำเสนอในรูปการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) ประกอบกับพรรณนาแนวความคิดเห็นของผู้วิจัย แล้วสรุปผลของการศึกษาวิจัย และนำเสนอข้อมูลที่ได้มาแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า

1. ศึกษาความจริงในมุมมองของพระพุทธศาสนา

ความจริงในมุมมองของพระพุทธศาสนาพอจะกล่าวได้ว่า คือ สิ่งที่เป็นสภาวะไม่มีสภาพการเปลี่ยนแปลงเป็นความจริงตามธรรมชาติไม่มีสภาพที่เกิดจากการปรุงแต่ง ความจริงในพระพุทธศาสนาที่เห็นอยู่ในปัจจุบันมีอยู่ 2 ประการ คือ ความจริงที่โลกสมมติขึ้น และความจริงที่มีอยู่แล้วเป็นปรกติธรรมดาไม่มีการเปลี่ยนแปลง

ธรรมเป็นส่วนหนึ่งของความจริงที่ศึกษาจากธรรมชาติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้หยั่งรู้ว่าความจริงที่อยู่กับธรรมชาติเป็นสิ่งที่หยั่งรู้ได้ยากทุกคนจะต้องปฏิบัติด้วยตนเองเมื่อปฏิบัติตามหลักธรรมหรือธรรมชาติแล้วทุกคนจะรู้ว่าธรรมชาติที่แท้จริงคือสภาวะการเข้าถึงความจริงหรือรู้แจ้งความจริง วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงใช้วิธีการสอนให้บรรลุถึงความจริง โดยวิธีการเริ่มต้นการสอน สอนโดยการสร้างบรรยากาศ สอนอย่างมีเหตุมีผล สอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม สอนจากสิ่งที่เห็นได้ง่ายไปหาสิ่งที่เห็นได้ยาก สอนจากสิ่งที่รู้อยู่ไปยังสิ่งที่ยังไม่รู้ และวิธีสอนโดยการให้ทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง พุทธวิธีการสอนให้เข้าถึงความจริงดังกล่าว จึงเปรียบเหมือนเปิดเผยสิ่งที่ถูกครอบงำอยู่ ให้รู้ถึงซึ่งความเป็นจริงนั้นๆ

มุมมองของพระพุทธศาสนาการเข้าถึงความจริงคือทุกคนทุกสิ่งจะต้องปฏิบัติตามสิ่งธรรมชาติที่กำหนดให้เป็นไปตามสภาพความเป็นจริงได้ว่าเริ่มจากการเรียนรู้กับสิ่งที่เป็นจริงรับรู้จากสิ่งที่เห็นจริง ความรู้ทั้งหมดจะเกิดขึ้นโดยอาศัยเหตุและผลเป็นองค์ประกอบให้ได้มาซึ่งปัญญาอันเกิดจากความจริงตามหลักอริยสัจ คือ การกำหนดรู้แจ้งทุกข์ถึงสภาพและขอบเขตของทุกข์ เมื่อรู้แจ้งทุกข์แล้วก็สืบสาวเข้าหาสาเหตุของทุกข์หรือสมุทัย เมื่อกำหนดรู้แจ้งทุกข์สมุทัยแล้ว ก็จะเกิดภาวะการดับทุกข์หรือนิโรธ อันเป็นขั้นตอนของการเข้าถึง

ความจริง และการเข้าถึงความจริงนั้น จะต้องมีแนวทางหรือมรรคที่จะดำเนินถึงความดับทุกข์ ดังนั้น วิธีการเข้าถึงความจริงดังกล่าวนี้จึงเรียกว่า การเข้าถึงความจริงโดยวิธีการกำหนดรู้แจ้งตามหลักอริยสัจ

2. ศึกษาความจริงในมุมมองของวิทยาศาสตร์

ในมุมมองของวิทยาศาสตร์ความจริงคือศาสตร์แห่งการศึกษา โดยศึกษาจากการสังเกตและค้นคว้าจากธรรมชาติแล้วจัดเข้าเป็นระเบียบเพื่อนำมาศึกษาอย่างแท้จริง ความจริงทางวิทยาศาสตร์ที่พอจะเห็นได้ว่ามีความหลากหลายแนวคิดทางด้านการค้นคว้าที่เกิดจากการทดลองสิ่งที่ได้ทดลองจึงทำให้แนวคิดส่วนนี้เกิดจากผู้รู้หลายๆ ท่านได้สรุปเป็นกระบวนการจากการได้ศึกษามาว่าความจริงทางวิทยาศาสตร์มีความสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์โดยวิธีการคิดและแก้ปัญหาได้ แต่ความสำคัญดังกล่าวจะต้องให้มีการลัดกุมมีเหตุผลเชิงประจักษ์สามารถมองเห็นเป็นรูปธรรมได้

จากภาพรวมความจริงของวิทยาศาสตร์สามารถกระทำเป็นวิธีการได้มี 5 กระบวนการ คือ การตั้งปัญหา การตั้งสมมติฐาน การสังเกตและทดลอง การวิเคราะห์ และการสรุปผล กระบวนการตั้งปัญหา เริ่มจากการสังเกตการณ์แล้วเกิดปัญหาขึ้น มีการตั้งปัญหาและกำหนดขอบเขตของปัญหาที่ชัดเจน กระบวนการตั้งสมมติฐานหมายถึงการคาดคะเนหรือทำนายสิ่งที่จะเกิดขึ้นโดยไม่ได้มีการทดสอบรับรอง ต้องสามารถอธิบายปัญหาได้ชัดเจน สมมติฐานที่ดีต้องอธิบายถึงปัญหาต่างๆ ได้อย่างแจ่มชัด ต้องทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาและข้อมูลต่างๆ กระบวนการสังเกตและการทดลอง ต้องรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตและค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้นๆ เพื่อหาแนวทางแก้ปัญหา กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล หมายถึงการวิเคราะห์การตีความหมายข้อมูล ซึ่งเป็นข้อมูลเบื้องต้นอันได้มาจากการสังเกตหรือทดลอง กระบวนการสรุปผล หลังจากทดสอบสมมติฐานได้ผลอย่างไรมีข้อบกพร่องอย่างไรเรียบเรียงเรื่องราวบันทึกไว้

3. เปรียบเทียบความจริงของพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์

ความจริงในมุมมองของพระพุทธศาสนา คือ สภาพความเป็นจริงไม่มีการเปลี่ยนแปลงเป็นความจริงที่ใช้ธรรมะพัฒนาจิตใจเข้าสู่การปฏิบัติเพื่อหาความจริงตามเหตุผลโดยใช้ปัญญาในการค้นหาความจริงและนำไปปฏิบัติต่อไป ความจริงในมุมมองของวิทยาศาสตร์ คือ ศาสตร์จากการศึกษาโดยการสังเกตและค้นคว้าจากธรรมชาติแล้วจัดเข้าเป็นระเบียบแบบแผนเพื่อนำมาศึกษาหาข้อสรุปให้ได้และนำไปเผยแพร่ต่อไป

จากการได้ศึกษาการเปรียบเทียบความจริงของพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์จะเห็นได้ว่าสิ่งที่เปรียบเทียบกันโดยสรุปภาพรวมเป็นประเด็นจากการศึกษาครั้งนี้ ความหมายของความจริงของพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ ลักษณะของความจริงของพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ ปόเกิดของความจริงของพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ วิธีการเข้าถึงความจริงของพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ จุดหมายของความจริงของพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ จุดเหมือนความจริงของพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ จุดต่างความจริงของพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์

จากการเปรียบเทียบจะเห็นความแตกต่างกันของกระบวนการของทั้งสองพระพุทธศาสนาเน้นกฎเกณฑ์ธรรมชาติของจิต การทำงานของจิต มีกฎเกณฑ์โดยเฉพาะของจิต การเกิดดับของจิตเป็นไปอย่างรวดเร็ว จิตออกรับอารมณ์ที่ละอย่าง กรรมนิยาม กฎแห่งกรรม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ผู้ใดทำกรรมผู้ใดจะได้รับผลกรรม เป็นต้น พระพุทธศาสนาส่วนมากรับความจริงที่เป็นสภาวะหรือนามธรรม และจุดเป้าหมายสูงสุดคือนิพพาน วิทยาศาสตร์ เน้นกฎของวัตถุที่ประสาทสัมผัสสัมผัสได้ ที่เน้นความจริงและยอมรับการทำงานของสสาร ไม่สามารถพิสูจน์ธรรมชาติของจิตวิญญาณได้ ไม่สามารถพิสูจน์นามธรรมให้เห็นประจักษ์ได้ ดังนั้น จุดประสงค์ของทั้งสองศาสตร์นั้นจะเหมือนกันคือการหาความจริง มีกระบวนการบางอย่างคล้ายคลึงกัน แต่ก็มีเงื่อนไขและรายละเอียดแตกต่างกันดังกล่าว สรุปวิทยาศาสตร์มุ่งพิสูจน์ให้เห็นประจักษ์ได้ด้วยประสาทสัมผัส เน้นหนักด้านวัตถุ การหาความจริงทั้งสองศาสตร์ ทำให้เกิดความ

เข้าใจของการหาความจริง ความแตกต่าง ความคล้ายคลึงในระดับหนึ่ง ซึ่งเป็นสถานะที่ควรศึกษาและนำมาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตัวเองและสังคม เพื่อจะดับความทุกข์และสร้างสุขในสังคมปัจจุบัน

อภิปรายผล

ความจริงในมุมมองของพระพุทธศาสนา พบว่า มุมมองของพระพุทธศาสนาการเข้าถึงความจริงคือทุกคนทุกสิ่งจะต้องปฏิบัติตามสังฆธรรมชาติดที่กำหนดให้เป็นไปตามสภาพความเป็นจริงได้ว่าเริ่มจากการเรียนรู้กับสิ่งที่ป็นจริงรับรู้จากสิ่งที่ป็นจริง ความรู้ทั้งหมดจะเกิดขึ้นโดยอาศัยเหตุและผลเป็นองค์ประกอบให้ได้มาซึ่งปัญญาอันเกิดจากความจริงตามหลักอริยสัจ คือ การกำหนดรู้แจ้งทุกข์ถึงสภาพและขอบเขตของทุกข์ เมื่อรู้แจ้งทุกข์แล้วก็สืบสาวเข้าหาสาเหตุของทุกข์หรือสมุทัย เมื่อกำหนดรู้แจ้งทุกข์สมุทัยแล้ว ก็จะเกิดภาวะการดับทุกข์หรือนิโรธ อันเป็นขั้นตอนของการเข้าถึงความจริง และการเข้าถึงความจริงนั้น จะต้องมีความแนวทางหรือมรรคที่จะดำเนินถึงความดับทุกข์ ดังนั้น วิธีการเข้าถึงความจริงดังกล่าวนี้จึงเรียกว่า การเข้าถึงความจริงโดยวิธีการกำหนดรู้แจ้งตามหลักอริยสัจ ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหานิพนธ์ ปณฺญาปสุโต (2546, น. 123) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ไว้สรุปได้ว่า “พระพุทธศาสนามีลักษณะพิเศษหลายประการ เช่น ความมีเหตุผลและความทนต่อการพิจารณาแยกแยะด้วยความรู้ ในสมัยที่ความเจริญทางวิทยาศาสตร์และการผันแปรของแนวความคิดไปในเชิงวิทยาศาสตร์ได้ทำให้ศาสนาเกิดความคิดไปในเชิงวิทยาศาสตร์ ได้ทำให้ศาสนาเกิดปมป่วนในด้านเสรีภาพ ศาสนาพุทธได้รับความสนใจจากผู้มีความรู้สูงมากขึ้นและได้รับการยกย่องโดยแพร่หลายว่าเข้ากันได้เป็นอย่างดีกับวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้ก็เพราะพระบรมศาสดาของเรานั้นทรงเป็นพระสัพพัญญูและคำสอนของพระองค์เป็นสัจจะความจริงแท้ จะขุดคุ้ยสักเท่าไรก็ไม่พบความบกพร่องโดยเนื้อแท้ นั้น ไม่มีข้อใดจะขัดขวางกับความเจริญในทางวิทยาการทันสมัย ผู้ที่มีความสงสัยในพุทธศาสนานั้น ส่วนมากเป็นเพราะไม่ได้พิจารณาหรือไม่สามารถจะพิจารณาข้อธรรมต่างๆ ให้ละเอียดลึกซึ้งลงไปจริงๆ เช่น คำสอนเรื่อง “อนัตตา” ซึ่งคนส่วนมากย่อมไม่อาจจะเข้าใจได้ถ้าฟังเพียงเผินๆ เพราะเนื้อความขัดกับความรูสึกโดยธรรมดา แต่ถ้าพิจารณาให้รอบคอบโดยนัยแห่งเหตุผลที่ทรงแสดงไว้ก็ควรจะรับได้ และถ้าหากนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์เข้ามาประกอบด้วยก็จะยิ่งเห็นจริงและเข้าใจแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น”

ความจริงในมุมมองของวิทยาศาสตร์ พบว่า ภาพรวมความจริงของวิทยาศาสตร์สามารถกระทำเป็นวิธีการได้มี 5 กระบวนการ คือ การตั้งปัญหา การตั้งสมมติฐาน การสังเกตและทดลอง การวิเคราะห์ และการสรุปผล กระบวนการตั้งปัญหา เริ่มจากการสังเกตการณ์แล้วเกิดปัญหาขึ้น มีการตั้งปัญหาและกำหนดขอบเขตของปัญหาที่ชัดเจน กระบวนการตั้งสมมติฐาน หมายถึงการคาดคะเนหรือทำนายสิ่งที่จะเกิดขึ้นโดยไม่ได้มีการทดสอบรับรอง ต้องสามารถอธิบายปัญหาได้ชัดเจน สมมติฐานที่ดีต้องอธิบายถึงปัญหาต่างๆ ได้อย่างแจ่มชัด ต้องทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาและข้อมูลต่างๆ กระบวนการสังเกตและการทดลอง ต้องรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตและค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้น ๆ เพื่อหาแนวทางแก้ปัญหา กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล หมายถึงการวิเคราะห์การตีความหมายข้อมูล ซึ่งเป็นข้อมูลเบื้องต้นอันได้มาจากการสังเกตหรือทดลอง กระบวนการสรุปผล หลังจากทดสอบสมมติฐานได้ผลอย่างไรมีข้อบกพร่องอย่างไรเรียบเรียงเรื่องราวบันทึกไว้ ซึ่งสอดคล้องกับ สมภาร พรหมทา (2547, น. 179) ให้แนวคิดเกี่ยวกับความจริงทางวิทยาศาสตร์ไว้ว่า “ความจริงทางวิทยาศาสตร์เป็นความจริงรูปธรรม คือ รับรู้ได้ด้วยตา หู จมูก ลิ้น กาย มิใช่ความจริงนามธรรม เช่น นิพพาน กรรม พระเจ้า ความดีความชั่วอย่างที่มีอยู่ในศาสนา ความจริงรูปธรรมที่ว่าป็นนี้หมายรวมทั้งสสารและพลังงาน วิทยาศาสตร์ถือว่านอกจากสสารและพลังงานแล้วไม่มีอะไรอื่นอีก ปรากฏการณ์นามธรรม เช่น ความคิด จินตนาการ วิทยาศาสตร์ถือว่าเป็นผลจากการทำงานของอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย เช่น สมอง จึงถือว่าเป็นปรากฏการณ์ทางกายภาพ”

การเปรียบเทียบความจริงของพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ พบว่า จากการเปรียบเทียบจะเห็นความแตกต่างกันของกระบวนการของทั้งสองพระพุทธศาสนาเน้นกฎเกณฑ์ธรรมชาติของจิต การทำงานของจิต มีกฎเกณฑ์โดยเฉพาะของจิต การเกิดดับของจิตเป็นไปอย่างรวดเร็ว จิตออกรับอารมณ์ทีละอย่าง กรรมนิยาม กฎแห่งกรรม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ผู้ใดทำกรรมผู้นั้นก็จะได้รับผลกรรม เป็นต้น พระพุทธศาสนาส่วนมากับความจริงที่เป็นสภาวะหรือนามธรรม และจุดเป้าหมายสูงสุดคือนิพพาน วิทยาศาสตร์ เน้นกฎของวัตถุที่ประสาทสามารถสัมผัสได้ เน้นความจริงและยอมรับการทำงานของสสาร และไม่สามารถพิสูจน์ธรรมชาติของจิต วิญญาณได้ ไม่สามารถพิสูจน์นามธรรมให้เห็นประจักษ์ได้ ดังนั้น จุดประสงค์ของทั้งสองศาสตร์จะเหมือนกันคือการหาความจริง มีกระบวนการบางอย่างคล้ายคลึงแต่ก็มีเงื่อนไขและรายละเอียดแตกต่างกันดังกล่าว สรุปลักษณะที่มุ่งพิสูจน์ให้เห็นประจักษ์ได้ด้วยประสาทสัมผัส เน้นหนักด้านวัตถุ การหาความจริงทั้งสองศาสตร์ ทำให้เกิดความเข้าใจของการหาความจริง ความแตกต่างความคล้ายคลึงในระดับหนึ่ง ซึ่งเป็นสถานะที่ควรศึกษาและนำมาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตัวเองและสังคม เพื่อจะดับความทุกข์และสร้างสุขในสังคมปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับ พร รัตนสุวรรณ (2536, น. 129) ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์พอสรุปได้ว่า “ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นพื้นฐานที่ดีสำหรับความเจริญทางพระพุทธศาสนาในอนาคต เพราะความรู้ทางวิทยาศาสตร์จะช่วยทำให้คนเข้าถึงศาสนาได้ง่าย พระพุทธศาสนาเท่านั้นที่จะสามารถแก้ปัญหาจิตทั้งส่วนตัวและส่วนรวมได้ ถ้าคนสนใจพระพุทธศาสนาเหมือนกับที่ให้ความสนใจวิทยาศาสตร์ประเทศไทยจะก้าวไปไกลกว่านี้มาก แต่จะต้องสามารถนำเอาหลักพระพุทธศาสนามาประยุกต์เข้ากับชีวิตประจำวันของคนไทยโดยทั่วไปได้ และประยุกต์เข้ากันได้กับวิชาการทุกแขนงอีกด้วย ประเทศไทยจึงจะมีความสมบูรณ์ทั้งในด้านวัตถุและในด้านจิตใจ”

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการวิจัย

ความจริงในมุมมองของพระพุทธศาสนา พบว่า มุมมองของพระพุทธศาสนาการเข้าถึงความจริงคือทุกคนทุกสิ่งจะต้องปฏิบัติตามสิ่งธรรมชาติที่กำหนดให้เป็นไปตามสภาพความเป็นจริงได้ว่าเริ่มจากการเรียนรู้กับสิ่งที่ป็นจริงรับรู้จากสิ่งที่ป็นจริง ความรู้ทั้งหมดจะเกิดขึ้นโดยอาศัยเหตุและผลเป็นองค์ประกอบให้ได้มาซึ่งปัญญอันเกิดจากความจริงตามหลักอริยสัจ คือ การกำหนดรู้แจ้งทุกข์ถึงสภาพและขอบเขตของทุกข์ เมื่อรู้แจ้งทุกข์แล้วก็สืบสาวเข้าหาสาเหตุของทุกข์หรือสมุทัย เมื่อกำหนดรู้แจ้งทุกข์สมุทัยแล้ว ก็เกิดภาวะการดับทุกข์หรือนิโรธ อันเป็นขั้นตอนของการเข้าถึงความจริง และการเข้าถึงความจริงนั้น จะต้องมีความหมายหรือมรรคที่จะดำเนินถึงความดับทุกข์ ดังนั้น วิธีการเข้าถึงความจริงดังกล่าวนี้จึงเรียกว่า การเข้าถึงความจริงโดยวิธีการกำหนดรู้แจ้งตามหลักอริยสัจ

ความจริงในมุมมองของวิทยาศาสตร์ พบว่า ภาพรวมความจริงของวิทยาศาสตร์สามารถกระทำเป็นวิธีการได้มี 5 กระบวนการ คือ การตั้งปัญหา การตั้งสมมติฐาน การสังเกตและทดลอง การวิเคราะห์ และการสรุปผล กระบวนการตั้งปัญหา เริ่มจากการสังเกตการณ์แล้วเกิดปัญหาขึ้น มีการตั้งปัญหาและกำหนดขอบเขตของปัญหาที่ชัดเจน กระบวนการตั้งสมมติฐาน หมายถึงการคาดคะเนหรือทำนายสิ่งที่จะเกิดขึ้นโดยไม่ได้มีการทดสอบรับรอง ต้องสามารถอธิบายปัญหาได้ชัดเจน สมมติฐานที่ดีต้องอธิบายถึงปัญหาต่างๆ ได้อย่างแจ่มชัด ต้องทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาและข้อมูลต่างๆ กระบวนการสังเกตและการทดลองต้องรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตและค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้นๆ เพื่อหาแนวทางแก้ปัญหา กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล หมายถึงการวิเคราะห์การตีความหมายข้อมูล ซึ่งเป็นข้อมูลเบื้องต้นอัน

ได้มาจากการสังเกตหรือทดลอง กระบวนการสรุปผล หลังจากทดสอบสมมติฐานได้ผลอย่างไรมีข้อบกพร่องอย่างไรเรียบเรียงเรื่องราวบันทึกไว้

การเปรียบเทียบความจริงของพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ พบว่า จากการเปรียบเทียบจะเห็นความแตกต่างกันของกระบวนการของทั้งสองพระพุทธศาสนาเน้นกฎเกณฑ์ธรรมชาติของจิต การทำงานของจิต มีกฎเกณฑ์โดยเฉพาะของจิต การเกิดดับของจิตเป็นไปอย่างรวดเร็ว จิตออกรับอารมณ์ทีละอย่าง กรรมนิยาม กฎแห่งกรรม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ผู้ใดทำกรรมไว้นั้นจะได้รับผลกรรมเป็นต้น พระพุทธศาสนาส่วนมากับความจริงที่เป็นสภาวะหรือนามธรรม และจุดเป้าหมายสูงสุดคือนิพพาน วิทยาศาสตร์ เน้นกฎของวัตถุที่ประสาทสัมผัสสัมผัสได้ เน้นความจริงและยอมรับการทำงานของสสาร และไม่สามารถพิสูจน์ธรรมชาติของจิต วิญญาณได้ ไม่สามารถพิสูจน์นามธรรมให้เห็นประจักษ์ได้ ดังนั้นจุดประสงค์ของทั้งสองศาสตร์จะเหมือนกันคือการหาความจริง มีกระบวนการบางอย่างคล้ายคลึงแต่ก็มีเงื่อนไขและรายละเอียดแตกต่างกันดังกล่าว สรุปวิทยาศาสตร์มุ่งพิสูจน์ให้เห็นประจักษ์ได้ด้วยประสาทสัมผัส เน้นหนักด้านวัตถุ การหาความจริงทั้งสองศาสตร์ ทำให้เกิดความเข้าใจของการหาความจริง ความแตกต่างความคล้ายคลึงในระดับหนึ่ง ซึ่งเป็นสถานะที่ควรศึกษาและนำมาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตัวเองและสังคม เพื่อจะดับความทุกข์และสร้างสุขในสังคมปัจจุบัน

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความจริงในพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ จำเป็นต้องนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เพราะจากการศึกษาที่ได้มาเป็นข้อมูลเป็นเชิงทฤษฎี จำเป็นจะต้องนำไปปรับใช้ในเชิงปฏิบัติจึงจะเกิดประโยชน์ได้ ทั้งในทางพระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ ในการศึกษาค้นคว้าต่อไปควรมีการส่งเสริมหรือสนับสนุนในด้านทุนการศึกษาค้นคว้าหรือวิจัยเกี่ยวกับการเปรียบเทียบหลักคำสอนในพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ และควรมีการสนับสนุนในการเผยแพร่ผลงานเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ทางสื่อมวลชนให้มากยิ่งขึ้น

2.2 ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาค้นคว้าเชิงเปรียบเทียบความจริงของพุทธศาสนาเปรียบเทียบกับวิทยาศาสตร์ นั้น ทำให้ผู้วิจัยพบประเด็นปัญหาความเหมือนและแตกต่างกันระหว่างพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ และหลักการเรื่องอื่นๆ ของทั้งสองที่ควรจะทำการศึกษาและวิจัยในโอกาสต่อไป เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษานวคิดทางพุทธเจ้าและวิทยาศาสตร์ควรศึกษาเปรียบเทียบ ดังนี้

1. ศึกษาเปรียบเทียบกฎของธรรมชาติที่มีในพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์
2. ศึกษาเปรียบเทียบมีความมียุติธรรมของโลกและจักรวาลในพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์

เอกสารอ้างอิง

- คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2551). *งานวิจัยและวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2554). *ธรรมชาติของสรรพสิ่ง การเข้าถึงความจริงทั้งหมด*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี: กรีน.
- พร รัตนสุวรรณ. (2536). *พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักค้นคว้าทางวิญญาณ.
- สมภาร พรหมทา. (2547). *มนุษย์กับศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2550). *พุทธศาสนาในฐานะของวิทยาศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด.

พระมหานรินทร์ ปณฺญาปสุโต. (2546). ทุกขตาในพระพุทธานุศาสนากัฏฐศาสตร. ใน *ปรัชญาปริทรรศน์*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย.

การอธิบายความเรื่องจิตในพุทธศาสนานิกายเซน A HERMENEUTICS OF MIND (CITTA) IN ZEN BUDDHISM

พระมหาประสงค์ กิตติญาโณ (Promsri)¹

Phramaha Prasonk Kittikāṇo (Promsri)¹

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author e-mail: prasonk.p@outlook.com

Received: 7 March 2019; Revised: 23 May 2019; Accepted: 30 May 2019

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดเรื่องจิตในพุทธศาสนาเถรวาทกับพุทธศาสนานิกายเซน และ 2) ศึกษาการอธิบายความเรื่องจิตในพุทธศาสนานิกายเซน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ด้วยการศึกษาพระไตรปิฎก เอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนาและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า พุทธศาสนาเถรวาทได้กล่าวถึงจิตโดยมุ่งประเด็นเพื่อชำระจิตให้หลุดพ้นจากกิเลสตัณหาและอุปาทาน พื้นฐานของจิตเป็นธรรมชาติรับรู้อารมณ์อยู่ตลอดเวลา เกิดดับสืบต่อเป็นสันตติ เป็นตัวนำกำหนดพฤติกรรม และเป็นเหตุให้เกิดนามรูป สรรพสิ่งในโลกทั้งรูปและนามไม่มีสิ่งใดมีตัวตนอยู่โดยแก่นแท้ของมันเอง ต้องอิงอาศัยเหตุอาศัยปัจจัย วิธีการปฏิบัติพัฒนาจิตของเถรวาทมีข้อปฏิบัติที่ชัดเจนเป็นระบบ ฝ่ายพุทธศาสนานิกายเซนเห็นว่าโลกไม่ใช่สิ่งอื่นใดนอกจากจิต การพัฒนาจิตมุ่งตรงสู่ความรู้อย่างแจ้ง คือ ชาโตริ ด้วยวิธีการปฏิบัติแบบจิตสู่จิต แต่ไม่มีคำอธิบายวิธีการปฏิบัติเชิงแบบแผน

การอธิบายความของพุทธศาสนานิกายเซนใช้คำและตัวอักษรที่แตกต่างกันแต่ความหมายเหมือนกับเถรวาท เน้นอธิบายความถึงสิ่งสมบูรณ์สูงสุด มุ่งเน้นอธิบายความลึกลับตรงสู่จิตไม่ว่าแนวคิดนั้นจะเกี่ยวกับอะไร ไม่สนใจอธิบายความที่เป็นข้อปลีกย่อย พุทธศาสนานิกายเซนเน้นปฏิบัติแบบปัญญาวิมุตติ บรรลุแบบฉับพลัน มีเหตุผลเพื่อประยุกต์ให้เข้ากับคนส่วนใหญ่และวิถีชีวิต แต่ประสบการณ์ทางจิตที่เรียกว่า “ชาโตริ” ถ้าเกิดขึ้นกับใคร ก็เป็นเหตุให้เกิดความเปลี่ยนแปลงและเป็นอิสระอย่างแท้จริงของชีวิต

คำสำคัญ:

จิต,
พุทธศาสนา,
นิกายเซน

ABSTRACT

The objectives of this research article were: 1) to study the concept of mind in Theravāda Buddhism and Zen Buddhism; and 2) to study the explanation of mind in Zen Buddhism. This research is a documentary research by studying the Tripitaka Buddhist academic papers and related research results Then present the research results by descriptive analysis.

The result of the study found that Theravāda Buddhism mentions the mind by focusing on the purification of mind from defilements, craving, and attachment. The fundamental of mind is a state of consciousness that continuously arises and passes away, behavior factor, and causes of mind and matter. All things, matters and mind have no such thing as absolute self or ego. It depends on causality law. The method of mind development in Theravāda Buddhism is obvious and systematic. Zen Buddhism holds that the world is nothing but one's own mind. The development of mind leading to the enlightenment is Satori with the practice method called mind to mind without any traditional explanation.

Hermeneutics of Zen Buddhism uses differently word and letter but in fact the meaning is the same as Theravāda; to emphasize the Absolute Truth. Explains and emphasizes directly to mind in whatever concept has been concerned without any explanation in detail. The practice of Zen Buddhism has a broadly principle without any additional explanation. Zen Buddhism emphasizes the liberation through wisdom; the sudden enlightenment, so as to apply with most people and the way of life. But if the spiritual experience called Satori happens to anybody, it brings about the revolution and the freedom of life absolutely.

Keywords:

*Mind (Citta),
Buddhism,
Zen*

บทนำ

“ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ” (ขุ.ธ. (ไทย) 25/1/11) จิตหรือใจเป็นธรรมชาติที่ฝึกได้ แต่จะฝึกได้ยาก ดังนั้น การฝึกจิตที่ควบคุมได้ยาก เปลี่ยนแปลงง่าย ชอบเฝ้าหาแต่อารมณ์ที่ปรารถนา จัดว่าเป็นความดี เพราะจิตที่ฝึกแล้วย่อมนำสุขมาให้ ผู้มีปัญญาควรรักษาจิต ที่เห็นได้ยากยิ่งละเอียดยิ่ง ชอบเฝ้าหาแต่อารมณ์ที่ปรารถนา เพราะจิตที่คุ้มครองแล้วย่อมนำสุขมาให้ (ขุ.ธ. (ไทย) 25/33-37/17-18) จิตที่ได้อบรมแล้ว ทุกข์ครอบงำไม่ได้ (ม.ญ. (ไทย) 12/369/404) จึงถือว่าจิตเป็นศูนย์กลางแห่งกิจกรรมของชีวิต มีความกว้างขวาง ซับซ้อนและลึกซึ้ง เป็นสิ่งที่ให้คุณค่าและความหมายแก่ชีวิตมนุษย์อย่างยิ่ง

วัตถุดิบของทั้งหลายที่ปรากฏอยู่ในโลกและความประพฤติกของมนุษย์ทั้งหลายนั้นย่อมมีทั้งงดงาม แปลกประหลาด น่าพิศวง และน่าสยดสยองล้วนสำเร็จได้ด้วยจิต (พระอนุรุทธเถระ, 2551, น. 23) จิตจึงมี

อิทธิพลและบทบาทในการกำหนดวิถีของบุคคล เช่น คนจะดี เก่ง ได้ ก็มาจากจิต ความเป็นอัจฉริยะก็มีต้นกำเนิดมาจากจิตใจ อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ ไม่ได้มีตาดีกว่าคนอื่น ก็เห็นแสงเท่าๆ คนทั่วไป โมซาร์ท ไม่ได้มีหูดีกว่าคนอื่น ดา วินชี ก็ไม่ได้มีมือที่เหนือกว่าคนอื่น แต่จิ้งกิ้งก็ไม่ได้มีลิ้นอันทรงประสิทธิภาพเหนือมนุษย์ ไทเกอร์ วูด ก็ไม่ได้มีกายที่พิเศษกว่าปกติ แต่สิ่งที่พวกเขามีความแตกต่างคนอื่นก็คือ “จิตใจ” (สม สุจิรา, 2551, น. 114) พระเวทศักดิ์ทำร้ายพระพุทเจ้า องค์ลิลลาล้าช้าคนเป็นร้อยๆ เพราะจิตไม่ได้รับการฝึกฝนปฏิบัติ

ถ้ายังไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร ไม่มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้อง แม้แต่ระบบชีวิต ซึ่งหมายถึงกายและจิต มนุษย์ก็ยังไม่รู้จักความเป็นจริง แล้วก็ไม่สามารถรู้แนวทางไปสู่การปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาของมนุษย์ได้ ความติดขัด ความคับข้องหรือสภาพที่บีบคั้นต่างๆ หรือความทุกข์ทั้งหลาย ซึ่งคือปัญหาต่อการที่จะอยู่รอด หรือการที่มีชีวิตอยู่ด้วยดี ก็ไม่อาจหมดไปได้ การแก้ไขปัญหาคือแก้ที่ต้นเหตุแท้จริง ซึ่งก็คืออยู่ที่การสร้าง ความเข้าใจให้รู้เท่าทันจิตและสิ่งที่เกี่ยวข้องว่าเป็นอย่างไร และอีกส่วนหนึ่งการฝึกฝนอบรมจิต รู้จักวิธีที่จะประพฤติปฏิบัติเกี่ยวกับการควบคุม การสำรวมระวัง และตั้งเป้าหมายในทางที่จะเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง แก่ชีวิตของตนเองและสังคม ดังนั้น การศึกษาเรื่องจิตในพุทธศาสนาเถรวาทจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการปูพื้นฐานความเข้าใจที่ถูกต้องเพื่อแก้ปัญหาคุณภาพชีวิตที่แท้จริง แน่แน่นอนว่าในปัจจุบันไม่มีเฉพาะพุทธศาสนาเถรวาทเท่านั้นที่ศึกษาเรื่องจิตกันอย่างกว้างขวาง แม้แต่พุทธศาสนานิกายเซนก็ได้ยึดถือเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตเลยทีเดียว เพราะยึดถือว่า จำเดิมแต่พระตถาคตได้ทรงมอบธรรมะ แก่พระมหากาศยปะ (กัสสปะ) มาจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ จิตได้ถูกถ่ายทอดด้วยจิตตลอดมา และจิตเหล่านี้ล้วนแต่เป็นจิตๆ เดียวกัน (พุทธทาสภิกขุ, 2547, น. 65)

เซนไม่สนใจภาวะเปลือกนอก (ความแปดเปื้อน) ของจิต เช่น ความโลภ โกรธ หรือรัก แต่จะชี้ตรงไปยังจิตส่วนลึกที่สุด เมื่อตัวรู้ (จิต) กับสิ่งที่ถูกรู้ (วัตถุ) กลายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือเมื่อจิตกลายเป็นความตระหนักรู้บริสุทธิ์ (Pure Self-Awareness) ในความตระหนักรู้นี้จะไม่มีภาวะแปลกปลอม (Artificiality) จะไม่มีกระบวนการสร้างความคิด (Conceptualization) และไม่มโนทัศน์ด้านคู่ (Dualistic Idea) ใดๆ เกิดขึ้น จิตในระดับลึกที่สุดนี้ ถ้าได้รับการฝึกฝนต่อไปจนถึงที่สุดก็จะนำไปสู่อิสรภาพ การฝึกฝนจิตส่วนลึกก็คือการกำจัดอุปาทานทั้งหลาย แม้ในระดับที่ละเอียดอ่อนให้สิ้นไป เมื่อนั้นจิตย่อมเข้าถึงแก่นแท้ของพุทธะ (สุมาลี มหณรงค์ชัย, 2546, น. 343) นิกายเซนสรุปว่า “โลกไม่ใช่อะไรอื่นนอกจากจิตของตนเอง” (โตเซ็ต ไตตาโร ชูชูกิ, 2553, น. 6)

ความคิดเห็นของปัจเจกบุคคลที่ตีความหรืออธิบายความทางศาสนาย่อมแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมก็ได้ คนหนึ่งเข้าใจไปอีกอย่างหนึ่ง อีกคนหนึ่งก็เข้าใจไปอีกอย่างหนึ่ง ต่างฝ่ายต่างก็ยึดถือมติของตนว่าถูกต้อง อย่างไรก็ตามผู้ที่เรียนรู้และยึดถือความเข้าใจเฉพาะแต่ในฝ่ายของตน คือผู้ที่ไม่รู้และไม่เข้าใจอะไรอย่างถ่องแท้ ทั้งนี้เพราะการศึกษาคควรจะศึกษาทรรศนะของทั้งฝ่ายตนเองและฝ่ายอื่น โดยรู้และเข้าใจถึงความหมายที่เป็นของศาสนาหรือนิกายนั้นจริงๆ ไม่นำเอาความรู้สึกในแบบของศาสนาตนหรือนิกายตนเข้าไปจับ และปราศจากการนำเอาอคติมาใช้ในการอธิบายความ การศึกษาจึงจะเอื้ออำนวยประโยชน์อย่างแท้จริง และเป็นหนทางนำไปสู่ความเข้าใจชัดเจน ดังนั้น การศึกษาพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทและพุทธศาสนานิกายเซนเกี่ยวกับจิต ในลักษณะพัฒนาการอธิบายความนี้ จะทำให้มองเห็นพัฒนาการอธิบายความเรื่องจิตที่มีต่อระบบชีวิตทั้งหมด และสามารถพัฒนามนุษย์ได้อย่างชัดเจน

การศึกษาในลักษณะพัฒนาการอธิบายความนี้จะเป็นการก้าวข้ามจากความเป็นเถรวาทและนิกายเซนสู่ความรู้ความเข้าใจในหลักแนวคิดเรื่องจิตที่เป็นแก่นแท้ของพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงศึกษาเพื่อให้รู้และเข้าใจเกี่ยวแนวคิดเรื่องจิตของพุทธศาสนาเถรวาทกับพุทธศาสนานิกายเซน เพื่อสามารถอธิบายพัฒนาการอธิบายความเรื่องจิตในพุทธศาสนานิกายเซน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องจิตในพุทธศาสนาเถรวาทกับพุทธศาสนานิกายเซน
2. เพื่อศึกษาการอธิบายความเรื่องจิตในพุทธศาสนานิกายเซน

วิธีการดำเนินวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบศึกษาเชิงวิเคราะห์ (Critical Study Research) โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

- ศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิจากเอกสาร (Primary source) เช่น พระไตรปิฎก และคัมภีร์อรรถกถาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการจะศึกษา
- ศึกษาข้อมูลชั้นทุติยภูมิจากเอกสารและรายงานการวิจัย (Secondary Source) เช่น ข้อเขียนที่เป็นผลงานทางวิชาการของท่านผู้รู้ในทางพระพุทธศาสนา

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลจากแหล่งทั้งสองข้างต้นมาวิเคราะห์ แล้วนำเสนอในรูปการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) ประกอบกับพรรณนาแนวความคิดเห็นของผู้วิจัย แล้วสรุปผลของการศึกษาวิจัย และนำเสนอข้อมูลที่ได้มาแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า

1. แนวคิดเรื่องจิตในพุทธศาสนาเถรวาทกับพุทธศาสนานิกายเซน

1.1. แนวคิดเรื่องจิตในพุทธศาสนาเถรวาท

จิตคือธรรมชาติที่รู้อารมณ์ สภาพนึกคิด ความคิด ใจ มีไวพจน์ของจิต คือ ความคิด (มโน) ความคิด (มานัส) หัวใจ สมอง (หทัย) ความผ่องใส (ปัญฺหระ) เครื่องสืบท่อ (มนายตนะ) ความเป็นใหญ่ (มณินทริย) ความรู้แจ้งอารมณ์ (วิญญาน) กองแห่งวิญญาน (วิญญานขันธ) สภาวะที่รู้แจ้งอารมณ์ (มโนวิญญานธาตุ) มุ่งแสดงถึงความหมายสิ่งเดียวกัน เรียกชื่อต่างกัน เพราะทำหน้าที่ต่างกัน

จิตเป็นธรรมชาติที่วิจิตร เพราะการกระทำทุกอย่าง ล้วนสำเร็จจากจิต สภาพของจิตเองเป็นทั้งกุศลและอกุศล จิตสังกรรม กิเลสและรักษาผล (วิบาก) ของกรรมและกิเลสไว้ จิตจะปรากฏขึ้นเมื่อเหตุปัจจัยพร้อม สังสมสนดาน (นิสัย ความชำนาญ) ของตน ซึ่งจิตนี้รับอารมณ์อยู่เสมอ

จิตจำแนกได้ 2 ประเภท คือ (1) การจำแนกประเภทโดยนัย ประกอบด้วย การแยกประเภทของจิตเป็น ชาติ ภูมิ โลก เหตุ และเวทนา (2) การจำแนกประเภทโดยภูมิ ประกอบด้วย กามาวจรจิต รูปาวจรจิต อรูปาวจรจิต โลกุตตรจิต

จิตต้องประกอบไปด้วยเจตสิกเสมอ เพราะเกิด ดับ พร้อมกับจิต มีอารมณ์ อาศัยวัตถุอันเดียวกับจิต ประเภทของเจตสิกมี (1) เป็นเจตสิกทั่วไป (อัญญสมานเจตสิก) ประกอบจิตได้ทุกแบบทั้งกุศล อกุศล ไม่เป็นทั้งกุศลและอกุศล (2) เป็นเจตสิกฝ่ายชั่วร้าย (อกุศลเจตสิก) ประกอบจิตแล้ว ทำให้ตกเป็นอกุศลจิต (3) เจตสิกฝ่ายดีงาม (โสภณเจตสิก) ทำให้จิตผ่องใส

ลักษณะของจิต จิตมีลักษณะพิเศษ คือ มีการรู้อารมณ์ เป็นประธานในการกระทำสิ่งต่างๆ มีการเกิดดับสืบเนื่องไม่ขาดสาย มีนามรูปเป็นเหตุให้เกิด ลักษณะทั่วไปของจิตคือไปได้ไกล ไปดวงเดียว ไม่มีรูปร่าง มีถ้าคือร่างกายเป็นที่อยู่อาศัย ลักษณะที่เกิดเฉพาะในจิตของปุถุชนคือ ตัณรณ กวัดแกว่ง รักษาไว้ยาก

ห้ามไว้ได้ยาก ช่มได้ยาก หน้าที่ของจิต คือ เกิดสืบทอดภพ รักษาองค์แห่งภพ พิจารณาอารมณ์ ทำหน้าที่เห็น ได้ยิน รู้กลิ่น รู้รส รู้กระทบสัมผัสพระ รับอารมณ์ ไตส่วน ตัดสินอารมณ์ เสพอารมณ์ และทำหน้าที่สิ้นสุดจากภพ (จุติกิจ) ดังนั้นลักษณะของจิตที่แตกต่างกันเพื่อทำหน้าที่ คือ มีทั้งลักษณะร่วมที่เกิดทั้งในจิตของพระอรหันต์ กับปุถุชน คือลักษณะทั่วไปและเกิดเฉพาะกับปุถุชนเท่านั้น

กระบวนการรับรู้ของจิตจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยองค์ประกอบ ได้แก่ (1) อายตนะภายในคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ (2) อายตนะภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์ (3) วิญญาณคือ ความรู้แจ้งทางตา ความรู้แจ้งทางหู ความรู้แจ้งทางจมูก ความรู้แจ้งทางลิ้น ความรู้แจ้งทางกาย ความรู้แจ้งทางใจ มาประจวบกันก็จะเกิดการรับรู้ของจิตขึ้น คือ เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส รู้กายสัมผัส รู้เรื่องในใจ เมื่อจิตรับรู้แล้วย่อมเกิดเป็นความรู้สึกขึ้น กระบวนการย่อมเกิดขึ้นซึ่งมีทั้งแบบดับทุกข์ กล่าวคือเมื่อมีการรับรู้ของจิตเกิดความรู้สึกขึ้นแล้วรู้เท่าทันตามความเป็นจริงความดับแห่งทุกข์หรือความดีงามย่อมเกิดขึ้น ตรงกันข้าม หากไม่รู้เท่าทันการก่อเกิดทุกข์ย่อมเกิดขึ้นนำไปสู่การกระทำชั่วทางกาย วาจา ใจ

แต่ในพระอภิธรรมอธิบายเพิ่มเติมว่า จิตทำงานอยู่ใน 3 แดน คือ (1) ตา หู จมูก ลิ้น กาย เรียกว่า แดนปัญจทวาร (2) ใจ เรียกว่า แดนมโนทวาร (3) จิตที่นอนนิ่งอยู่ในฐานเดิมของตนไม่ขึ้นสู่วิถีสู่ อารมณ์ภายนอกใดๆ ทั้งสิ้น รับอารมณ์ภายในของตนเป็นปกติ เรียกว่า แดนภวังค์ การรับอารมณ์ของจิตจึงมี 2 ลักษณะคือจิตที่รับอารมณ์โดยอาศัยทวาร และจิตที่รับอารมณ์โดยไม่อาศัยทวาร

กระบวนการรับรู้ของจิตในพระอภิธรรมกล่าวเป็นลำดับ ดังนี้ คือ อารมณ์มากระทบทวารทั้ง 5 พลังงานแสงแล่นไปกระตุ้นภวังคจิต (จิตปกติ) ให้ตื่นขึ้น แล้วถูกอารมณ์ จิตเริ่มไหวตัว ภวังคจิตสิ้นสุดลง จิตพุ่งไปเตรียมรับอารมณ์ จิตรับรู้ชนิดและลักษณะของอารมณ์ ผลการรับรู้ จิตตัดสินอารมณ์ว่าดีไม่ดี จิตเสวยผลนั้น จิตเสวยผลต่ออีก แล้วจึงตกไปสู่ภวังค์ตามเดิม จนกว่าจะกระทบอารมณ์อีก จึงจะขึ้นสู่วิถีสู่รับอารมณ์อีก เรียกว่า วิถิจิต เป็นการศึกษาอาการหรือความเป็นไปของจิต มี 3 ประเภท คือ กามวิถิ คือ จิตก้าวขึ้นสู่วิถีสู่รับอารมณ์ที่พอใจ อัปนาวิถิคือจิตที่แนบแน่นในอารมณ์โดยเฉพาะ มรณาสันนวิถิ วิถิจิตใกล้จะตาย จะไม่มีวิถิจิตที่มีอารมณ์อย่างอื่นเกิดขึ้นระหว่างจิตจิตเลย

การพัฒนาจิตในพุทธศาสนา มีเป้าหมายสูงสุดคือความดับทุกข์ หรือนิพพาน ซึ่งมีลักษณะ เย็น ใจ ดับความร้อนใจ เป็นเครื่องดับกิเลส เป็นอิสระ มีสติสมบูรณ์ มั่นคง ไม่มีความยึดมั่นถือมั่นจากสิ่งทั้งหลาย ทั้งปวง ปัญญาเห็นตามเป็นจริง ก่อให้เกิดทักษะ บุคลิกภาพเปลี่ยนไปอย่างถูกต้อง เป็นสภาวะที่โปร่งโล่ง สะอาด สว่าง สงบ เพราะจิตหลุดพ้นจากกิเลส กิเลสมี 3 กลุ่ม คือ กิเลสอย่างหยาบ กิเลสอย่างกลาง กิเลสอย่างละเอียด กิเลสเกิดขึ้นจาก กล่าวคือ โลภะมีต้นเค้ามาจากความติดหรือพอใจ โทสะมีต้นเค้ามาจากความไม่พอใจ โมหะมีต้นเค้ามาจากความไม่รู้ตามเป็นจริง หลักการที่ทำให้สิ้นกิเลส ได้แก่ มรรค 8 คือ ศีลขจัดกิเลสอย่างหยาบ สมาธิขจัดกิเลสอย่างกลาง ปัญญาขจัดกิเลสอย่างละเอียด วิธีการปฏิบัติพัฒนาจิตใช้สมถกรรมฐาน อุบายทำจิตให้สงบ มีวิธีการอยู่ถึง 40 วิธี ที่สามารถปฏิบัติให้จิตเกิดสมาธิได้ ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ อานาปานสติ สมาธิ เป็นกรรมฐานที่สะดวกมีอยู่กับตัว และเป็นกรรมฐานที่ครบวงจร สามารถเกิดได้ทั้งสมถะและวิปัสสนา ซึ่งมีขั้นตอนและวิธีการที่ละเอียดถี่ถ้วน สามารถปฏิบัติตามได้แน่นอน เมื่อทำจิตให้สงบ(ผาน) แล้ว ต่อด้วย เจริญวิปัสสนาจนบรรลุธรรม เรียกว่าเจโตวิมุตติ แต่วิธีการปฏิบัติแบบพิจารณาสภาวะธรรมให้เป็นไตรลักษณ์ แล้วบรรลุธรรม เรียกว่าปัญญาวิมุตติ การบรรลุธรรมสามารถวัดได้โดยอาศัยเครื่องชี้วัดของพระพุทธเจ้าที่ เรียกว่าละสังโยชน์ 10 ละได้มากน้อยก็จะได้เป็นพระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์ ตามลำดับ

1.2. แนวคิดเรื่องจิตในพุทธศาสนานิกายเซน

จิต คือ การสังสม จัดให้เป็นระเบียบ การรับรู้ จิตมีหลายนัยคือเป็นความหมายทั่วไป หมายถึงการทำงานของจิต ความคิด และความหมายเฉพาะหมายถึงอาลัยสูงสุดคือจิตเดิมแท้ จึงกล่าวได้ว่า จิตมีความหมาย 2 มิติ คือ จิตเดิมแท้และที่เป็นตัวอาการของจิต ไวพจน์ของจิตคือ วิญญาณที่เก็บสะสม (อาลัยวิญญาณ) การรับรู้ (วิญญาณ) ความยึดมั่นตน (มโน) ความคิด (มโนวิญญาณ) เชื้อพันธุ์แห่งพระตถาคต (ตถาคตครรภ์) การจินตนาการหรือการแสดงพฤติกรรมของจิต (วิชญูปติ) คำเหล่านี้ใช้อธิบายจิตในแง่มุมที่ต่างกัน ทั้งหมดคือการอธิบายความหมายของจิตเช่นเดียวกัน

เจตสิกของพุทธศาสนานิกายเซนเน้นที่ความคิดปรุงแต่ง ซึ่งไม่ได้แบ่งเจตสิกออกไปมากมาย จิตเป็นอันเดียวกับเจตสิก เป็นเพียงสิ่งที่จิตสร้างขึ้นมาจากจิตเท่านั้น

ลักษณะธรรมชาติของจิต คือเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ แต่ถูกปกปิดด้วยกิเลสหรือสิ่งที่ห่อหุ้มทำให้มองไม่เห็นจิตหรือธรรมชาติของจิต เมื่อรู้อย่างนี้ทำให้ผู้ปฏิบัติพัฒนาจิตมีกำลังใจและเพียรพยายามเพื่อชำระจิตให้บริสุทธิ์ การกล่าวเรื่องจิตควรแยกเนื้อแท้ของจิตออกจากอัสวกิเลส เนื้อแท้ของจิตบริสุทธิ์ตลอดเวลา ดังนั้นลักษณะธรรมชาติของจิตจึงเป็นขั้นปรมาตมธรรม คือ เป็นธรรมชาติที่สร้าง ทำลาย ไม่ได้เป็นอิสระตลอดกาล หรือบริสุทธิ์จากกิเลส ตัณหา อุปาทาน จิตอันบริสุทธิ์โดยปกติ จิตเป็นธรรมชาติที่เป็นกลาง จิตนี้เองปฏิบัติจิตไปสู่สภาพความบริสุทธิ์ดั้งเดิม ไม่มีความคิดปรุงแต่ง ไม่ยึดมั่นถือมั่นเป็นหนึ่งเดียวกับศุณยตา แม้ว่านิกายเซนจะกล่าวถึงจิตปุถุชนกับจิตเดิมแท้ เป็นเพียงการอธิบายสภาวะให้รู้เท่านั้นแท้จริงแล้วคือสิ่งเดียวกัน

กระบวนการรับรู้จิตของนิกายเซน เรียกผู้ที่มารับรู้ว่า วิญญาณ คือใช้วิญญาณเป็นไวพจน์ของจิต แท้จริงคือคำเดียวกันกับจิต กระบวนการรับรู้ของจิตเริ่มเมื่อ (1) อวัยวะรับสัมผัสคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ (2) อารมณ์คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ (3) วิญญาณ กระทบกันแล้วจึงเกิดการรับรู้ขึ้น ซึ่งผู้อยู่เบื้องหลังของการได้เห็น ได้ยิน รู้กลิ่น รู้รส รู้กายสัมผัส รู้เรื่องของใจ คือ จิตนั่นเอง ตามทัศนะของนิกายเซนว่า สรรพสิ่งเกิดจากจิต แต่ได้อธิบายความออกไปอีกว่านอกจากจะแสดงพฤติกรรมทุกอย่างแล้ว จิตยังทำหน้าที่แสดงความยึดมั่นว่าเป็นตัวเอง (กลิขภูมิโนวิญญาณ) และในทุกทวารของการรู้ของจิตมีพีชะแฝงอยู่เป็นตัวสร้างสรรค เมื่อทวารหกถูกปิดยังมีวิญญาณทำงานอยู่ตามปกติตลอดเวลา มีชื่อว่าอาลัยวิญญาณ จึงแบ่งการทำงานของจิตได้ 2 ประเภท คือ ที่สัมผัสได้ คือ การเห็น การได้ยิน รู้กลิ่น รู้รส การรู้สัมผัสที่มากกระทบกาย การนึกภาพสิ่งต่างๆ ความรู้สึกว่าเป็นตัวเอง และที่สัมผัสไม่ได้ เรียกว่า อาลัยวิญญาณ ซึ่งจะทำงานในทุกช่องทางของวิญญาณ โดยอาศัยวิญญาณ 7 เป็นเครื่องมือ และในการคิดสร้างสรรค์ หรือคิดแบบใดก็เกิดจากสมรรถนะที่แฝงอยู่ในอาลัยวิญญาณ เรียกว่า พีชะ ซึ่งเป็นเหตุของอาลัยวิญญาณให้เป็นไปต่างๆ จึงสรุปได้ว่าวิญญาณแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก วิญญาณ 6 ทำหน้าที่รับรู้โลกภายนอก เรียกว่า ประพตติวิญญาณ กลุ่มสอง มีวิญญาณตัวเดียว ทำหน้าที่รับรู้โลกภายในยึดมั่นในตัวเอง เรียกว่า กลิขภูมิโนวิญญาณ กลุ่มสาม มีวิญญาณเพียงตัวเดียว เป็นจุดรวมทุกวิญญาณเรียกว่า อาลัยวิญญาณ มีหน้าที่รู้เก็บ รู้ก่อ รู้ปรุง อาลัยวิญญาณเป็นวิญญาณหลักที่คอยค้ำจุนวิญญาณอื่น ที่เหลือทั้งหมด กิจกรรมของวิญญาณอื่นเกิดขึ้นและดำเนินไปจากจุดนี้ ความที่เป็นระบบรวมศูนย์ของวิญญาณอื่น ทำให้อาลัยวิญญาณเป็นที่รู้จัก และเข้าใจกันทั่วไปว่า “จิตหนึ่ง”

การพัฒนาจิตของพุทธศาสนานิกายเซน มีเป้าหมายสูงสุดของการปฏิบัติ คือ ซาโตริ เป็นการบรรลุธรรมอันบริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง อันเกิดจากประสบการณ์ทางจิต ก่อให้เกิดไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งทั้งปวง เป็นจิตบริสุทธิ์ ซึ่งเรียกว่าจิตเดิมแท้ เป้าหมายเดียวคือการทำให้นุคคลเข้าใจ ตรชนกรู และทำให้จิตของตนสมบูรณ์ ลักษณะของผู้ถึงซาโตริ คือ เป็นอิสระ มีพลังจิตสุขุม อากัปกิริยาสงบ สื่อภาษาออกมาเป็นความรู้แจ้งได้ ใช้ภาษาที่มุ่งทำลายตัวตน ตรรกะ และสัญลักษณ์ที่ติดอยู่ในจิตของผู้ฟัง มีอำนาจทำให้นุคคลหลุดพ้น

สภาวะของชาตรี คือ มองทุกอย่างตามที่มันเป็นจึงมีแต่ความว่าง ชาตรีเป็นเหมือนแสงสว่างสาดส่องในความมืด เป็นสภาวะที่พึ่งพาอาศัยตามเหตุปัจจัยแยกกันไม่ได้ เป็นสภาวะที่รู้แจ้งฉับพลันที่ไร้รูปแบบ เป็นสภาวะแห่งความเสรีที่สมบูรณ์แบบที่สุด และเป็นสภาวะที่สมบูรณ์ทางจิต เป็นภาวะที่ไร้จินตนาการ ลักษณะพิเศษของชาตรี คือ การไม่เกี่ยวข้องด้วยเหตุผล การหยั่งรู้ภายในการเป็นสภาวะที่ไม่ขึ้นกับสิ่งใด การเป็นสภาวะที่เป็นเช่นนั้นเอง การเป็นสภาวะของความจริงสูงสุด การเป็นลักษณะที่เกิดขึ้นได้เฉพาะตนเท่านั้น การแสดงความรู้สึกลึกซึ้งที่ไม่ยึดมั่นถือมั่น และการรู้แบบฉับพลัน ห่างไกลจากกิเลส

กิเลสประกอบด้วย อวิชชา ราคะ โทสะ โมหะ นิกายเซนเห็นว่า กิเลสกับพุทธะหรือความดีเป็นสิ่งเดียวกัน เพื่อเข้าถึงธรรมชาติแท้คือจิตบริสุทธิ์จึงไม่ควรแบ่งแยกเป็นของคู่ เช่น ดี-ชั่ว ผิด-ถูก เป็นต้น ถือเป็นความผิด สาเหตุมาจากเพื่อจะนำไปพ้นจากการถูกลวงด้วยการแบ่งแยก

การก่อเกิดของกิเลส มาจากการแบ่งแยก นั่นเอง คือ เป็นแบบคติทวินิยม มีรากเหง้ามาจากความไม่รู้ (อวิชชา) นิกายเซนเห็นว่าอวิชชาเป็นเพียงปรากฏการณ์ที่เกิดจากจิต อวิชชาไม่ได้เป็นความชั่วร้ายที่ต้องรังเกียจ トラバได้ที่เราเกลียดกลัวอวิชชา เท่ากับเกลียดกลัวกระบวนการคิด ที่เกิดจากความไม่รู้ของเราเอง นิกายเซนจึงป้องกันความเข้าใจผิดว่าจิตเดิมแท้ไม่เป็นทั้งฝ่ายชั่วหรือฝ่ายดี เป็นต้น เป็นธรรมชาติไม่เป็นของคู่ จึงเห็นเป็นเพียงปรากฏการณ์

วิธีการปฏิบัติพัฒนาจิต ที่ปรากฏทั้งในคัมภีร์ลังกาวตารสูตรและสูตรของเว่ยหล่าง ไม่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นแบบแผน และระบบที่ชัดเจน เหมือนลักษณะของการปฏิบัติแบบปัญญาวิมุตติ โดยใช้ปัสสนาล้วนในรูปแบบของเถรวาท โดยมีหลักการกว้างๆ และเป็นเชิงปฏิเสธทั้งสิ้น เช่นในคัมภีร์ลังกาวตารสูตร กล่าวว่า ไม่มีการคิดวิเคราะห์ ไม่ใช้กระบวนการใช้เหตุผล สละทิ้งไม่ใช้การทำลายกิเลส ในสูตรของเว่ยหล่าง กล่าวว่า ไม่เป็นไปตามอำนาจของจิต ไม่ตกอยู่ภายใต้วิสัยของอารมณ์ ความไม่ติดข้อง เป็นต้น ต่อมาความชัดเจนของวิธีการปฏิบัติของนิกายเซนเริ่มชัดเจนขึ้นในประเทศญี่ปุ่น คือมีวิธีการปฏิบัติที่มีชื่อชัดเจนอยู่ 4 วิธี คือ ชาเซน การนั่งสมาธิ โกอัน ปรินาธรรม มอนโด คำถาม-คำตอบ ชันแซน สนทนาตัวต่อตัว วิธีการทั้ง 4 ไม่ใช่ปฏิบัติแบบแบ่งแยก แต่เป็นการปฏิบัติแบบกลมกลืนกันไปจนในที่สุดสามารถที่จะเข้าไปหยั่งรู้หรือตระหนักรู้ในชาตรีได้ แม้ว่าจะมีการพัฒนาวิธีการ แต่หลักการใหญ่เหมือนเดิมคือไม่พึ่งตำรา เน้นการปฏิบัติ ถ่ายทอดด้วยจิต แต่ที่เพิ่มเข้าคือข้อปลีกย่อยเพื่อสนับสนุนหลักการเท่านั้น เช่น การนอนวันละ 3 ชั่วโมง การปฏิบัติเป็นกลุ่ม เป็นต้น รายละเอียดและขั้นตอนเป็นเหมือนเดิมคือกล่าวไว้ด้วยหลักการกว้างๆ เท่านั้น และหลักการวัดความหลุดพ้นโดยท่านอาจารย์หยวนชินได้รวบรวมไว้ เป็นการเน้นย้ำหลักการเดิมของนิกายนั้นเอง ไม่ใช่หลักเกณฑ์วัดความหลุดพ้นที่แน่นอนได้ เช่น ผู้ฝึกหัดเซน เชื่อว่ามีคำสอนที่ส่งผ่านนอกตำรา ผู้ฝึกหัดเซนมีความรู้ชัดเจนแน่นอนในคำสอนพิเศษนี้ เป็นต้น

2. การอธิบายความเรื่องจิตในพุทธศาสนานิกายเซน

การอธิบายความหมายของจิตจากเดิมพุทธศาสนาเถรวาทอธิบายว่า จิตเป็นธรรมชาติที่รับรู้อารมณ์ เป็นต้น ซึ่งเหมือนกันกับนิกายเซน แต่ใช้คำและตัวอักษรที่แตกต่างกัน เพราะเหตุว่าพุทธศาสนาเถรวาทบันทึกคัมภีร์ด้วยภาษาบาลี นิกายเซนบันทึกเป็นภาษาสันสกฤตและถูกถ่ายทอดเป็นภาษาถิ่นของแต่ละประเทศ ทำให้การเขียน พุทธ และการถ่ายทอดเป็นไปตามภาษาที่บันทึกไว้ แต่พุทธศาสนานิกายเซนอธิบายความเพิ่มเติมอีกว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรากฏออกมาเป็นการทำงานของจิต เป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของจิต เป็นตัวอาการของจิต เป็นมายาของจิตเท่านั้น จึงอธิบายความเกี่ยวกับความหมายของจิตเป็นการเฉพาะถึงความหมายของจิตอีกชั้นหนึ่งว่า เป็นสิ่งสมบูรณ์สูงสุด สัจธรรมสูงสุด เป็นสภาพดั้งเดิมที่เป็นธรรมชาติที่บริสุทธิ์ เรียกว่า จิตเดิมแท้บ้าง จิตหนึ่งบ้าง จึงอธิบายความหมายของจิตเริ่มจากพื้นฐานทั่วไป จนกระทั่งถึงขั้นปรมาตมธรรม เป็นพัฒนาการอธิบายความที่เกิดจากแนวคิดหลักคือการถ่ายทอดธรรมด้วยจิต และมุ่งตรงสู่จิตนั่นเอง

เน้นการอธิบายความมุ่งสู่ปรมาตมธรรม และนิกายเซนอธิบายความเกี่ยวกับเจตสิกเพียงย่อมน้อย โดยภาพรวมแล้วเน้นที่ความคิดปรุงแต่ง เพราะมองว่าทุกสรรพสิ่งล้วนเกิดจากจิต แต่พุทธศาสนาเถรวาทอธิบายละเอียดลออยิ่งนัก แสดงเป็นสัดส่วนให้เห็นชัดเจนมาก แต่นิกายเซนนั้น อธิบายความว่าจิตและเจตสิกไม่ได้แยกเป็นคนละส่วน เป็นหนึ่งเดียวกัน

ลักษณะการอธิบายความเรื่องจิต มุ่งเน้นอธิบายความลัดตรงสู่จิตไม่ว่าแนวคิดนั้นจะเกี่ยวกับอะไร ไม่สนใจอธิบายความที่เป็นข้อปลีกย่อย เป็นคำสอนอธิบายความเพื่อการบรรลุธรรมเป็นส่วนใหญ่ เช่น การอธิบายความลักษณะของจิตว่า จิตของปุถุชนกับจิตเดิมแท้เป็นอันเดียวกัน เพราะถือว่าสิ่งที่ปรากฏคือภาพของจิต โลกเกิดขึ้นได้เพราะจิต หรือ ศีล คือ จิตที่ปราศจากความชั่ว แต่พุทธศาสนาเถรวาทอธิบายว่า ศีลคือ ปกติกาย วาจา เป็นต้น

ลักษณะจิตของพุทธศาสนาเถรวาทบอกชัดเจนและแบ่งแยกให้เห็นรายละเอียดคือลักษณะพิเศษของจิต ลักษณะทั่วไปของจิต ลักษณะจิตปุถุชน หน้าที่ของจิต แต่พุทธศาสนานิกายเซนอธิบายความและไม่ได้แสดงอย่างละเอียด แต่พอสรุปได้ 2 ประการ คือ ลักษณะจิตปุถุชนและลักษณะของจิตเดิมแท้ แต่แท้จริงแล้วเป็นจิตเดียวกัน เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงสภาวะที่จิตหมุนกลับมาสู่จิตบริสุทธิ์ และสภาวะที่เป็นจิตมนุษย์ปุถุชนเท่านั้น

กระบวนการรับรู้ของจิตในพุทธศาสนาเถรวาท ใช้คำว่าวิญญาณแทนจิตที่เป็นตัวรับรู้ วิญญาณแสดงตัวผ่าน 6 ช่องทาง คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นสิ่งที่สัมผัสได้ แต่ในพุทธศาสนานิกายเซนมี 8 ช่องทาง เป็นสิ่งที่สัมผัสได้และสัมผัสไม่ได้ ที่เพิ่มเข้ามา 2 ช่องทาง คือ 6 ช่องทางแรกเหมือนเถรวาท และมนโวิญญาณทำหน้าที่รับรู้โลกภายนอก ทำหน้าที่เชื่อมต่อกับกลียุณโนวิญญาณด้วย ช่องทางที่ 7 คือ มนัส มีวิญญาณเพียงอันเดียว รับรู้โลกภายในอย่างเดียว ทำหน้าที่เชื่อมต่อกับมนโวิญญาณกับอาลัยวิญญาณ มีธรรมชาติเป็นกลาง อยู่พ้นระดับของความคิด รับรู้และพิจารณาเฉพาะอารมณ์ภายใน เรียกว่า กลียุณโนวิญญาณ ช่องทางที่ 8 คือ อาลัยะ มีวิญญาณเพียงอันเดียว อยู่ในระดับจิตไร้สำนึก เป็นรากฐานของวิญญาณอื่นๆ ทั้งหมด ทำหน้าที่ รู้เก็บ รูก่อ ปรุงแต่ง เรียกว่า เป็นปฐมหรือมูลฐานของปรากฏการณ์ทั้งมวล เรียกว่า อาลัยวิญญาณ และทุกช่องทางมีพีชะแฝงอยู่ ซึ่งในพุทธศาสนาเถรวาทไม่ได้อธิบายไว้เลย

เป้าหมายสูงสุดทั้งพุทธศาสนาเถรวาทกับนิกายเซนคือความหลุดพ้น แต่เรียกชื่อต่างกันคือนิพพาน กับชาโตริ วิธีการปฏิบัติพัฒนาจิตของเถรวาทจะมีข้อปฏิบัติที่ชัดเจน ปฏิบัติตามมรรคคือไตรสิกขา ได้แก่ ศีล ขจัดกิเลสอย่างหยาบ สมาธิขจัดกิเลสอย่างกลาง ปัญญาขจัดกิเลสอย่างละเอียด หรือเรียกว่า การเจริญสมณกรรมฐานตามวิธีการ 40 วิธี ซึ่งมีรายละเอียดทุกขั้นตอน เช่น อานาปานสติสมาธิ ซึ่งเป็นกรรมฐานครบวงจรที่มีทั้งสมณกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน หรือเมื่อผู้ปฏิบัติพัฒนาจิตเจริญสมณกรรมฐานแล้วต่อด้วยการเจริญวิปัสสนาจนบรรลุธรรม เรียกว่า ปฏิบัติแบบเจโตวิมุตติ หรืออาศัยสมาธิเพียงจิตตั้งมั่น (ขณิกสมาธิ) แล้วพิจารณาสภาวะธรรม เช่น ชันธ์ 5 ให้เป็นไตรลักษณ์ จนบรรลุธรรม เรียกว่าปฏิบัติแบบปัญญาวิมุตติ

แต่พุทธศาสนานิกายเซนไม่ได้แสดงรายละเอียดลำดับ ขั้นตอนการพัฒนาจิต เน้นการปฏิบัติและประสบการณ์ของจิตเป็นสำคัญ การอธิบายความวิธีการปฏิบัติพัฒนาจิตของนิกายเซนเป็นเรื่องการบำเพ็ญเพียรทางจิตเท่านั้น ไม่ต้องมีแบบแผนอะไรมากมาย มุ่งดูจิตให้เห็นแจ่มแจ้ง จนตระหนักเห็นธรรมชาติเดิมแท้ของตนอันสมบูรณ์อยู่แล้ว จากนั้นจะบรรลุสู่พุทธภาวะ การสั่งสอนธรรมหรือการส่งมอบหรือการถ่ายทอดธรรมนั้นไม่อาจจะอาศัยถ้อยคำใดๆ ต้องเป็นการถ่ายทอดจากจิตสู่จิต ดังวิธีการปฏิบัติต่อไปนี้

วิธีการปฏิบัติพัฒนาจิตแบบ ชาเซน โกอัน มอนโด ชันเซน ต้องอาศัยและสนับสนุนซึ่งกันและกัน ตัวอย่างวิธีการปฏิบัติ คือ การปฏิบัติชาเซนจะทำอิริยาบถใดก็ได้ ถ้าใช้อิริยาบถนั้นควรทำให้ถูกวิธี การนั่งชาเซน คือ การตระหนักรู้อย่างเจียบๆ ในสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้นในจิต ไม่เข้าไปก้าวก่าย ฝ้ามองความจริงอย่าง

ตรงไปตรงมา และตระหนักรู้ความเป็นเช่นนั้นเองของสิ่งทั้งหลาย แม้อริยาบถอื่นหรือในชีวิตประจำวันก็เช่นกัน เช่น ล้างจาน สวดมนต์ เป็นต้น คำว่าปฏิบัติชาเซนมีความหมายเท่ากับ “ชยานะ” ในภาษาสันสกฤตคือสมาธิ ปัญญาหลุดพ้น ในระหว่างการเข้าปฏิบัติชาเซน อาจเป็น 3 วัน 7 วัน สามารถเข้าไปสนทนาตัวต่อตัวกับอาจารย์ได้ เรียกว่า ชันเซน และในระหว่างปฏิบัติชาเซนอาจารย์จะให้โกอันเพื่อปลุกให้ตื่น ให้นึกขบคิดหาความหมายโดยไม่ต้องเจตนาเพียงรอคอยอยู่ว่า เมื่อไรคำตอบจะผุดขึ้นมาในใจเป็นความแจ่มแจ้งเท่านั้น พุดให้ชัดคือโกอันปริศนาธรรม ใช้ฝึกฝนเซนมีการพิจารณาประกอบกับการปฏิบัติชาเซน ทั้งชาเซนและโกอันจะสนับสนุนซึ่งกันและกัน รวมไปถึงมอนด์ด้วย เป็นคำถาม – คำตอบ เพื่อกระตุ้นให้เกิดซาโตริเช่นเดียวกัน การปฏิบัติ ชาเซน โกอัน มอนด์ และชันเซน เมื่อเหตุปัจจัยพร้อมทำให้เกิดประสบการณ์ทางจิตเรียกว่า “ซาโตริ” อย่างฉับพลัน เป็นเหตุให้เกิดความเปลี่ยนแปลงและเป็นอิสระอย่างแท้จริงของชีวิต

ซาโตริประสบการณ์ทางจิตที่สามารถเปลี่ยนชีวิตได้อย่างฉับพลัน เกิดขึ้นจากการเข้าไปตระหนักรู้ธรรมชาติแท้จริงของจิต เป็นเป้าหมายของนิกายเซน พุทธศาสนาเถรวาทเป้าหมายสูงสุดคือนิพพาน และถือปฏิบัติที่เร้นลับมาก มีข้อปฏิบัติที่ซับซ้อนและเป็นเรื่องใหญ่ ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และใช้ความเพียรพยายามอย่างยิ่งยวด แต่ซาโตริมีความหมายสั้นๆ สามารถบรรลุได้ในชีวิตประจำวัน มีแบบแผนการปฏิบัติ น้อยกว่าเถรวาทมาก และการบรรลุซาโตริก็ไม่มีคำอธิบายที่เป็นขั้นตอนเหมือนกับเถรวาท เป็นการบรรลุแบบฉับพลันทันทีในขณะที่ฟังเสียงก็ได้ ยืนก็ได้ ถูกตีด้วยไม้ก็ได้ การบรรลุธรรมสิ่งหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติได้บรรลุธรรมคือได้รับแรงกระตุ้นหรือคำตักเตือนจากอาจารย์หรือสหธรรมิกในขณะสถานการณ์ฉุกเฉิน เช่น ของพุทธศาสนานิกายเซน กรณีท่านรินไซตบหน้าลูกศิษย์ แล้วศิษย์ยืนงง และศิษย์คนนั้นได้รับคำแนะนำหรือคำตักเตือนจากเพื่อนข้าง ๆ กระตุ้นให้เกิดการกระทำว่า “ทำไมท่านไม่ก้มศีรษะแสดงคารวะเล่า” และเขาตื่นจากภวังค์ ขณะก้มลงแสดงคารวะอาจารย์ก็เกิดซาโตริ หรือพุทธศาสนาเถรวาท กรณีภิกษุบรรลุอรหัตตในปากเสือก็เพราะสถานการณ์บังคับ และได้รับแรงกระตุ้นจากเพื่อนสหธรรมิกเช่นกัน

วิธีการปฏิบัติมุ่งตรงสู่เป้าหมาย คือ วิธีการไปสู่รากเหง้าของสิ่งทั้งหลาย ฝึกฝนให้สำเร็จโดยไม่ต้องเกี่ยวกับสิ่งภายนอก เป็นวิธีการเฉพาะของนิกายเซน เน้นประสบการณ์ของการปฏิบัติเป็นหลัก และเน้นการหลุดพ้นแบบปัญญาวิมุตติ ยกเป็นจุดเด่นของนิกายเซนเลยทีเดียว ทั้งที่พุทธศาสนาเถรวาทมีการปฏิบัติแบบเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ แต่ก็ปรับให้เหลือเป็นรูปแบบเดียว เหตุผลเพื่อประยุกต์ให้เข้ากับวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ นั่นเอง จะเห็นว่าภิกษุสงฆ์ ในนิกายเซนประพฤติพรหมจรรย์แบบพิเศษ ที่แตกต่างจากพุทธศาสนาเถรวาทอย่างมาก เช่น การทำไร่ ไถนา การเก็บใบชา เป็นต้น

อภิปรายผล

แนวคิดเรื่องจิตในพุทธศาสนาเถรวาทกับพุทธศาสนานิกายเซน พบว่า พุทธศาสนาเถรวาทได้กล่าวถึงจิตโดยมุ่งประเด็นเพื่อชำระจิตให้หลุดพ้นจากกิเลสตัณหาและอุปาทาน พื้นฐานของจิตเป็นธรรมชาติรับรู้อารมณ์อยู่ตลอดเวลา เกิดดับสลับต่อเป็นสันตติ เป็นตัวนำกำหนดพฤติกรรม และเป็นเหตุให้เกิดนามรูป สรรพสิ่งในโลกทั้งรูปและนามไม่มีสิ่งใดมีตัวตนอยู่โดยแก่นแท้ของตนเอง ต้องอิงอาศัยเหตุอาศัยปัจจัย วิธีการปฏิบัติพัฒนาจิตของเถรวาทมีข้อปฏิบัติที่ชัดเจนเป็นระบบ ฝ่ายพุทธศาสนานิกายเซนเห็นว่าโลกไม่ใช่สิ่งอื่นใดนอกจากจิต การพัฒนาจิตมุ่งตรงสู่ความรู้แจ้ง คือ ซาโตริ ด้วยวิธีการปฏิบัติแบบจิตสู่จิต แต่ไม่มีคำอธิบายวิธีการปฏิบัติเชิงแบบแผน ซึ่งสอดคล้องกับ จันทรชนันท์ สิงห์หัต (2539, น. ก).ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องจิต ในพระพุทธานุสสาวาท และมหายานอินเดีย: ศึกษาเฉพาะกรณีพระสูตร พระอภิธรรม และลัทธิเต๋า” ว่า จิตในพระคัมภีร์ของเถรวาทเป็นธรรมชาติรับรู้อารมณ์อยู่ตลอดเวลา เกิดดับสลับต่อเป็นสันตติ เป็นตัวนำคอยกำหนดพฤติกรรมและบุคลิกภาพ และเป็นเหตุให้เกิดนาม

รูป สรรพสิ่งในโลกทั้งรูปและนามไม่มีสิ่งใดมีตัวตนอยู่โดยแก่นแท้ของมันเอง ต้องอิงอาศัยเหตุปัจจัย การพัฒนาจิตตามหลักคำสอนในเถรวาทอยู่บนพื้นฐานของวิปัสสนา ซึ่งมีรายละเอียดขั้นตอนซับซ้อน ปัญญาที่ได้จากการพัฒนาจิตนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดคือนิพพานซึ่งเป็นภาวะที่จิตเป็นอิสระอย่างสมบูรณ์

พัฒนาการอธิบายความเรื่องจิตในพุทธศาสนานิกายเซน พบว่า การอธิบายความของพุทธศาสนานิกายเซนใช้คำและตัวอักษรที่แตกต่างกันแต่ความหมายเหมือนกับเถรวาท เน้นอธิบายความถึงสิ่งสมบูรณ์สูงสุด มุ่งเน้นอธิบายความลัดตรงสู่จิตไม่ว่าแนวคิดนั้นจะเกี่ยวกับอะไร ไม่สนใจอธิบายความที่เป็นข้อปลีกย่อย พุทธศาสนานิกายเซนเน้นปฏิบัติแบบปัญญาวิมุตติ บรรลุแบบฉับพลัน มีเหตุผลเพื่อประยุกต์ให้เข้ากับคนส่วนใหญ่และวิถีชีวิต แต่ประสบการณ์ทางจิตที่เรียกว่า “ซาโตริ” ถ้าเกิดขึ้นกับใคร ก็เป็นเหตุให้เกิดความเปลี่ยนแปลงและเป็นอิสระอย่างแท้จริงของชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับ Daisetz T. Suzuki (1985, p. 176) กล่าวว่า พุทธศาสนานิกายเซนเมื่อเปรียบเทียบกับพุทธศาสนาเถรวาทถือว่าเพิ่งเกิดใหม่แก้ไขใหม่ ไม่ถือเคร่งครัดตามแบบเดิม ปรัชญาของพุทธศาสนานิกายเซนก็เป็นเหมือนปรัชญาพุทธศาสนาโดยทั่วไป แต่เน้นที่การปฏิบัติมากเป็นพิเศษ ไม่ยกย่องการเรียนรู้มาก ไม่สนใจคัมภีร์มากเล่ม ดังนั้น พุทธศาสนานิกายเซนจึงเน้นที่ “จิต” เป็นสำคัญ ดังคำประพันธ์สั้นๆ ว่า “เซนคือการถ่ายทอดพิเศษนอกคัมภีร์ ไม่พึ่งพาถ้อยคำและอักษร หากแต่เป็นการชี้ตรงไปที่จิตของคน และสอนคนให้มองย้อนเข้าไปในธรรมชาติของเขาเองแล้วเข้าถึงพุทธภาวะ”

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการวิจัย

พุทธศาสนาเถรวาทได้กล่าวถึงจิตโดยมุ่งประเด็นเพื่อชำระจิตให้หลุดพ้นจากกิเลสตัณหาและอุปาทาน พื้นฐานของจิตเป็นธรรมชาติรับรู้อารมณ์อยู่ตลอดเวลา เกิดดับสลับต่อเป็นสันตติ เป็นตัวนำกำหนดพฤติกรรม และเป็นเหตุให้เกิดนามรูป สรรพสิ่งในโลกทั้งรูปและนามไม่มีสิ่งใดมีตัวตนอยู่โดยแก่นแท้ของมันเอง ต้องอิงอาศัยเหตุอาศัยปัจจัย วิธีการปฏิบัติพัฒนาจิตของเถรวาทมีข้อปฏิบัติที่ชัดเจนเป็นระบบ ฝ่ายพุทธศาสนานิกายเซนเห็นว่าโลกไม่ใช่สิ่งอื่นใดนอกจากจิต การพัฒนาจิตมุ่งตรงสู่ความรู้แจ้ง คือ ซาโตริ ด้วยวิธีการปฏิบัติแบบจิตสู่จิต แต่ไม่มีคำอธิบายวิธีการปฏิบัติเชิงแบบแผน

การอธิบายความของพุทธศาสนานิกายเซนใช้คำและตัวอักษรที่แตกต่างกันแต่ความหมายเหมือนกับเถรวาท เน้นอธิบายความถึงสิ่งสมบูรณ์สูงสุด มุ่งเน้นอธิบายความลัดตรงสู่จิตไม่ว่าแนวคิดนั้นจะเกี่ยวกับอะไร ไม่สนใจอธิบายความที่เป็นข้อปลีกย่อย พุทธศาสนานิกายเซนเน้นปฏิบัติแบบปัญญาวิมุตติ บรรลุแบบฉับพลัน มีเหตุผลเพื่อประยุกต์ให้เข้ากับคนส่วนใหญ่และวิถีชีวิต แต่ประสบการณ์ทางจิตที่เรียกว่า “ซาโตริ” ถ้าเกิดขึ้นกับใคร ก็เป็นเหตุให้เกิดความเปลี่ยนแปลงและเป็นอิสระอย่างแท้จริงของชีวิต

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำหรับผู้สนใจการปฏิบัติตามแนวทางของพุทธศาสนานิกายเซน ควรศึกษาและปฏิบัติกับอาจารย์ที่มีประสบการณ์ เพราะจากการศึกษาพบว่าผู้ศึกษาเซนที่มีประสบการณ์ทางจิตที่เรียกว่า ซาโตริ จะอยู่กับอาจารย์และเมื่อมีโอกาสที่เห็นสมควรหรือสถานการณ์ที่เหมาะสมจะก่อให้เกิดการบรรลุธรรมได้อันเนื่องมาจากการสนทนากับอาจารย์บ้าง การไชปริศนาธรรมบ้าง การฟังธรรมบ้าง หรือการตอบคำถามบ้าง

2. การคัดเลือกอาจารย์ที่มีความสามารถในการอบรมสั่งสอนจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งนัก ผู้ที่จะเป็นลูกศิษย์ต้องแสวงหาเลือกเฟ้นบุคคลที่ตนเลื่อมใส ซึ่งสามารถช่วยเหลือตนให้เข้าถึงความรู้แจ้งได้อย่างรวดเร็ว วิธีการปฏิบัติของเซนนี้ จึงคล้ายกับวิถีทางของคณะสงฆ์ไทยที่ปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบันโดยทั่วไป ที่ให้

ความสำคัญแก่อาจารย์ผู้สอนเป็นพิเศษ ใครเคารพอาจารย์คนไหนก็ปฏิบัติตามแนวทางแห่งอาจารย์รูปนั้นอย่างเคร่งครัด และต่างก็ยึดถือแนวทางการปฏิบัติของอาจารย์ของตนเป็นประการสำคัญ

2.2 ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาค้นคว้าการอธิบายความเรื่องจิตในพุทธศาสนานิกายเซนนั้น ทำให้ผู้วิจัยพบประเด็น และหลักการเรื่องอื่นๆ ที่ควรจะทำการศึกษาและวิจัยในโอกาสต่อไป เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษา ดังนี้

1. ศึกษาอิทธิพลเรื่องจิตของพุทธศาสนานิกายเซนที่มีต่อวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตของชาวพุทธที่นับถือพุทธศาสนานิกายเซน
2. ศึกษาประวัติและผลงานของบุคคลที่โดดเด่นด้านการปฏิบัติตามคำสอนเรื่องจิตแบบพุทธศาสนานิกายเซนเพื่อเป็นตัวอย่างและแรงกระตุ้นความสนใจให้นาหลักธรรมไปปฏิบัติ
3. ศึกษาคัมภีร์ที่มีอิทธิพลต่อการอธิบายความเรื่องจิตของพุทธศาสนานิกายเซน
4. ศึกษาการปฏิบัติพัฒนาจิตด้วยชาเซนของพุทธศาสนานิกายเซนกับการเปลี่ยนแปลงสภาวะร่างกายและจิตใจตามหลักวิทยาศาสตร์

เอกสารอ้างอิง

- จันทร์ชนันท์ สิงห์หัตถ์. (2539). *การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องจิตในพระพุทธศาสนาเถรวาท และมหายานอินเดีย: ศึกษาเฉพาะกรณีพระสูตร พระอภิธรรม และลัทธิอรรถกถารสูตร*. (ปริญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล).
- ไคเซ่ต ไตตาโร่ ชูซูกิ. (2553). *คัมภีร์มหายานลัทธิอรรถกถารสูตร [Lankavatara Sutra A Mahayana Text]* (พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปัญญา), ผู้แปล). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอนรรุทธเถระ. (2551). *พระอภิธรรมมัตถสังคหะ ปริเฉทที่ 1 จิตปรมัตถ์* (วรรณสิทธิ์ ไวยะเสรี, เรียบเรียง) กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิทยวิสุทธิ.
- พุทธทาสภิกขุ. (2547). *คำสอนของหลวงปู่*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สม สุจิรา. (2551). *ศาสตร์แห่งการรู้ทันตนเอง*. (พิมพ์ครั้งที่ 22). กรุงเทพฯ: สายรุ้งกิจ.
- สุมาลี มหณรงค์ชัย. (2546). *พุทธศาสนมหายาน*. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- Daisetz T. Suzuki. (1985). *Essays in Zen Buddhism*. London: Rider.

วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประจำจังหวัดอุทัยธานี

AN ANALYSIS OF ORGANIZATION OF BUDDHIST PROPAGATION OF THE UTHAITHANI BUDDHIST PROPAGATION CENTRE

บัญชายุทธ นาคมจลินท์¹

Banchayuth Nakmoodjalin¹

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author e-mail: banchayuth.n@hotmail.com

Received: 1 March 2019; Revised: 6 May 2019; Accepted: 19 May 2019

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิด หลักการและทฤษฎีการบริหารองค์กรตามหลักการทั่วไป 2) วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้นั้น ต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของทฤษฎีและหลักการบริหารทั่วไป เพื่อจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการทำงาน สถานการณ์และสิ่งแวดล้อม พระพุทธเจ้าทรงใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารองค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระองค์อาศัยกระบวนการและทรัพยากรทางการบริหารต่าง ๆ เป็นปัจจัยในการบริหาร ปัจจุบันมีทฤษฎีการบริหารองค์กรสมัยใหม่เกิดขึ้นมากมาย สามารถนำมาใช้บริหารองค์กรแล้วประสบผลสำเร็จ เช่น ทฤษฎีองค์กร ทฤษฎีการบริหาร ทฤษฎีภาวะผู้นำ ทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ เป็นต้น

คณะสงฆ์ได้กำหนดโครงสร้างองค์กรการเผยแผ่ขึ้น โดยให้ฝ่ายบ้านเมืองเข้ามาช่วยเหลืองานกิจการคณะสงฆ์ที่มีมากขึ้น มหาเถรสมาคมกำหนดให้มีระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. 2550 ให้มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ และศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด มีกรอบนโยบายภาครัฐให้การส่งเสริมสนับสนุน รวมทั้งศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี การบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้าและทฤษฎีการบริหารองค์กรสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ เพื่อให้สามารถบริหารองค์กรได้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้ ยังมีกฎธรรมชาติของพระพุทธเจ้า 5 ประการ ซึ่งเห็นว่ามีความสัมพันธ์กับวิทยาการสมัยใหม่ ควรนำมาประกอบการบริหารองค์กร ซึ่งการบริหารไม่มีรูปแบบตายตัวขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในขณะนั้น

คำสำคัญ:

องค์กร,
การเผยแผ่,
ศูนย์การเผยแผ่-
พระพุทธศาสนา

ABSTRACT

The objectives of this research article were to: (1) studying general concepts, principles, and the management theory of the organization, and (2) analyzing the organization management of Buddhist propagation managed by the Uthaithani Buddhist Propagation Centre. This research was conducted based on Documentary Research Methodology and concluded with analysis approach.

The results of this study were found that: The efficient and effective management dealt with understanding the theory and principles of management in order to apply the knowledge to properly work, situations and environment. The Buddha used a process and various elements of management as a factor of management. In the modern time, there were many new theories of the organization management to achieve success in work such as the theory of organization, the theory of management, the theory of a leader, and the theory of human relation.

The current Sangha had established an organizational structure of Buddhist propagation that was supported more by the government. The Thai ecclesiastical council issued the rules of the 2007 Buddhist propagation to establish the National Buddhist Propagation Centre and the Provincial Buddhist Propagation Centre. These ecclesiastical organizations were greatly supported by the government. Here, the Uthaithani Buddhist Propagation Centre had adopted various policies and theories of the organization management in the Buddha's age and the modern theories of organizations applied to the management of modern enterprise in order to achieve the organization's given goals. There were the Buddha's fivefold law of nature that showed important aspects of close relation to the modern science. Thus, this theory should be brought to manage the organization although it was used without any pattern and it depended on the events in that time.

Keywords:

*Organization,
Propagation,
Buddhist
Propagation
Centre*

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงองค์กร ทุกคนมักจะมองและนึกถึงองค์การควบคู่หรือตีคู่ขนานกันไป เพราะคิดว่าเป็นคำเดียวกัน ข้อเท็จจริงองค์กรกับองค์การก็คือ คำที่มีความหมายเดียวกันนั่นเอง แตกต่างก็เพียงแต่ว่าองค์กรนั้นดูเล็กมีบุคลากรน้อย ส่วนองค์การนั้นมองดูใหญ่โต มีบุคลากรมาก องค์กรประกอบไปด้วยบุคลากรตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมมือกันทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีเป้าหมายและมีวัตถุประสงค์เดียวกัน ทั้งองค์กรราชการ องค์กรเชิงธุรกิจและองค์กรภาคเอกชน (ปราชญา กล้าจัญญ และคณะ, 2544, น. 26) หากแต่เพียงว่าองค์กรแต่ละองค์กรมีความต้องการอะไรและที่สำคัญในที่นี้ก็คือ แนวคิด ทฤษฎีและหลักการบริหารองค์กร

ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เช่นเดียวกัน จากสมัยพุทธกาลองค์กรการเผยแผ่ที่เป็นลักษณะราชการหรือเอกชนที่จะช่วยสนับสนุนยังไม่มีเพราะจำนวนพระภิกษุมีจำนวนน้อยและระดับความยุ่งยากของงานก็น้อย พระพุทธองค์ยังสามารถควบคุมดูแลได้ ปัจจุบันมีองค์กรคอยให้การสนับสนุนดูแลพระพุทธศาสนามากมาย ทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชนซึ่งองค์กรดังกล่าวก็มีแนวทางในการบริหารงานคืออิงแนวคิด ทฤษฎีและหลักการบริหารองค์กรเพื่อให้การทำงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการโน้มน้าวบุคคลให้มีความเห็นและศรัทธาในสิ่งที่พระพุทธองค์เห็นว่าหลักธรรมที่พระพุทธองค์ตรัสรู้นั้นเป็นสิ่งที่จะช่วยให้สรรพสัตว์พ้นจากปวงกรรมและความทุกข์ได้ ดังนั้นองค์กรการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธเจ้าก็มีแนวคิด ทฤษฎีและหลักการในการเผยแผ่เช่นกัน การเริ่มต้นของการเผยแผ่เกิดขึ้นเมื่อตอนที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสรู้แล้ว จากนั้นทรงพิจารณาถึงบุคคลที่จะทรงโปรด ตอนแรกพระองค์ทรงระลึกถึงอาฬารดาบส และอุทกดาบส ผู้ซึ่งเคยเป็นอาจารย์ของพระองค์ แต่ทรงทราบว่าดาบสทั้งสองสิ้นชีพแล้ว จากนั้นก็ทรงดำริถึงปัญจวัคคีย์ (วสัน อโณทระ, 2553, น. 13) และถือเป็นการเผยแผ่ครั้งแรกของพระศาสดาเรียกว่า “ปฐมเทศนา” ชื่อ อัมมจักกปุปัตตนสูตร (วิ.ม. (ไทย) 4/10/15) จากนั้นทรงมอบหมายให้พระภิกษุสงฆ์ จำนวน 60 รูปออกทำการเผยแผ่และถือว่าเริ่มมีองค์กรทางสงฆ์ในสมัยพุทธกาล (พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรพต ธีรธมฺโม), 2550, น. 52) และในท่ามกลางเจ้าลัทธิและศาสดามากมายที่ต่างก็มีชื่อเสียง และเป็นที่น่าเชื่อถือของผู้คนในยุคสมัยนั้น เป็นที่ยอมรับกันว่าพระพุทธเจ้าทรงเผยแผ่ศาสนาได้รวดเร็วและกว้างขวางโดยสามารถโน้มน้าวผู้คนในทุกรัฐทุกแคว้นแห่งชมพูทวีปให้ละทิ้งลัทธิความเชื่อถือเดิมของตนสมัครใจเข้ามาเป็นพุทธมามกชน ไม่เว้นแม้แต่ผู้เป็นเจ้าลัทธิหรือเป็นนักบวชในลัทธิอื่นจำนวนไม่น้อยที่ยอมมาบวชในพระพุทธศาสนาแล้วได้บรรลุมรรคผลกันโดยทั่วหน้า ทั้งนี้แสดงให้เห็นถึงแนวคิด ทฤษฎี และหลักการบริหารองค์กร พระพุทธทานุภาพ และยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่ศาสนาของพระองค์ได้เป็นอย่างดี (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2550, น. 6) ต่อมาเริ่มมีการกำหนดให้ออกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับแรกในปี พ.ศ. 2445 (ร.ศ. 121) ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2484 พ.ร.บ. คณะสงฆ์ฉบับนี้แบ่งอำนาจออกเป็น 3 ส่วน คือ สังฆสภา สังฆนายก และสังฆมนตรี พ.ร.บ. คณะสงฆ์ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2505 และ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 นับตั้งแต่นั้นมากระทั่งปัจจุบัน

สำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน มหาเถรสมาคมได้ออกระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่ พ.ศ. 2550 โดยกำหนดให้มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ และศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด และในส่วนกลาง กำหนดให้ศูนย์การเผยแผ่ฯ มีสำนักงานตั้งอยู่ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และในส่วนภูมิภาคมีที่ตั้งอยู่ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดทุกจังหวัด แต่ความสอดคล้องและเข้ากันได้ ในเชิงการบริหารและการปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่ ระหว่างคณะกรรมการบริหาร พระนักเผยแผ่กับศูนย์การเผยแผ่ฯ ซึ่งมีผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นเลขานุการยังไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และต่างก็ทำไปตามความถนัดของแต่ละองค์กรที่เคยทำมาในอดีต

เพื่อเป็นการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและการบริหารองค์กรตามหลักการทั่วไป และวิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี ว่ามีแนวคิด ทฤษฎีและหลักการบริหารศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างไร จึงได้ศึกษาวิจัยเรื่องนี้ขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและหลักการบริหารองค์กรตามหลักการทั่วไป
2. เพื่อวิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบศึกษาเชิงวิเคราะห์ โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

- ศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิจากเอกสาร (Primary source) เช่น พระไตรปิฎก และคัมภีร์อรรถกถาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการจะศึกษา
- ศึกษาข้อมูลชั้นทุติยภูมิจากเอกสารและรายงานการวิจัย (Secondary Source) เช่น ข้อเขียนที่เป็นผลงานทางวิชาการของท่านผู้รู้ในทางพระพุทธศาสนา

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลจากแหล่งทั้งสองข้างต้นมาวิเคราะห์ แล้วนำเสนอในรูปการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) ประกอบกับพรรณนาแนวความคิดเห็นของผู้วิจัย แล้วสรุปผลของการศึกษาวิจัย และนำเสนอข้อมูลที่ได้มาแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและหลักการบริหารองค์กรตามหลักการทั่วไป

ด้านแนวคิด ทฤษฎีและหลักการบริหารองค์กรตามหลักการทั่วไป พบว่า ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้ทรงวางแนวคิด หลักการสร้างองค์กรโดยการโน้มน้าวบุคคลให้มีความเห็นและศรัทธาในสิ่งที่พระพุทธองค์เห็นว่าหลักธรรมที่พระพุทธองค์ตรัสรู้นั้นเป็นสิ่งที่จะช่วยให้สรรพสัตว์พ้นจากปวงกรรมและความทุกข์ได้ คือ อริยสัจ 4 และการบริหารองค์กร พระองค์ทรงมอบหมายให้มีการปกครองดูแลในรูปแบบของ “สังฆะ” ภายใต้หลักการอยู่ร่วมกัน เรียกว่า หลักสารณียธรรม 6 และหลักอภิธานียธรรม 7

ในปัจจุบันบ้านเมืองได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะ การบริหารการของคณะสงฆ์เปลี่ยนเป็นรูปแบบของ “องค์กรคณะบุคคล” เป็นองค์กรการปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์ เรียกว่า “มหาเถรสมาคม” มีอำนาจสูงสุดในการดูแลบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้งหมด โดยมีสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เป็นประมุขสูงสุด มีพระราชบัญญัติการคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เป็นแนวทางในการปฏิบัติ

จะเห็นได้ว่าแนวคิด และหลักการบริหารในสมัยพระพุทธองค์ มีสายการปกครองบังคับบัญชาค่อนข้างสั้น เนื่องจากพระภิกษุมีจำนวนน้อย มีการยกย่องผู้มีความรู้ความสามารถในลักษณะเอกัตถะ คือ ลักษณะของผู้ชำนาญการที่เป็นแบบอย่างในการการประพฤติปฏิบัติที่ควรทำตาม มีพระอุปชฌาย์ให้การอุปสมบทแทนพระพุทธองค์ ดูแลกันในลักษณะสหวิริการิกและอันตวาสิก มีการทำกิจกรรมร่วมกันในรูปแบบของ “สังฆะ” ที่ดูแลมีความลงตัวในการบริหาร

สำหรับการสร้างองค์กรและการบริหารในสมัยปัจจุบันมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง แนวคิดและหลักการในการสร้างองค์กร โดยภาครัฐเป็นผู้กำหนดและการบริหารองค์กรที่จะโน้มน้าวศรัทธาให้ประชาชนเกิดความสนใจและศึกษาหลักพระธรรมอย่างแท้จริงตามหลักการของพระพุทธเจ้านั้น มีแนวโน้มว่าจะลดลง ส่วนใหญ่มุ่งการสร้างศรัทธาจิตในลักษณะต่างๆ โดยผ่านกรรมวิธีพราหมณ์ มีพระสงฆ์หนึ่งปรก มีพิธีกรรมที่เรียกว่าพุทธาภิเษก มีลูกศิษย์ช่วยให้การประชาสัมพันธ์ใหญ่โต ให้ความศรัทธาความเชื่อว่าถ้ามีไว้ในครอบครองแล้วจะทำให้ร่ำรวยเป็นมหาเศรษฐี แคล้วคลาดจากภัยอันตราย มีเสน่ห์ พูดจาแล้วคนฟังให้ความเชื่อถือมากขึ้น เป็นการให้ความสำคัญในเรื่องของพิธีกรรม ใช้บทสวดที่มีในพระสูตรต่างๆ เป็นเครื่องนำทาง

โดยที่ประชาชนเป็นเสมือนผู้รับฝ่ายเดียว ซึ่งไม่แตกต่างกับการบูชาอันต์ของศาสนาพราหมณ์ โดยที่ประชาชนไม่ได้รับความเห็นที่ถูกต้องจากหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ ผิดหลักสัมมาทิฐิ ประชาชนเกิดมิจฉาทิฐิ เป็นการโน้มน้าวเพื่อสร้างศรัทธาทางพระพุทธศาสนาแนวใหม่ หากจะกระทำพิธีต่างๆ พระสงฆ์ควรโน้มน้าวให้พุทธศาสนิกชนได้รับทราบทุกครั้งว่าพระสูตรต่างๆ ให้ความสำคัญและมีความหมายอย่างไรบ้าง พระสูตรกับวัตถุหากจะให้เกิดมงคลแก่ตนเองควรยึดมั่นในหลักศีล 5 และการประพฤติธรรมอย่างเนื่องนิตย์อันประกอบด้วยศีล สมาธิและปัญญา ตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

2. วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี

ด้านวิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี พบว่า พระพุทธศาสนามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการดำรงชีวิตโดยมีพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต สร้างความสงบสุขร่มเย็นสืบทอดมาอย่างยาวนานจนถึงปัจจุบัน มีระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. 2550 กำหนดให้มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติและศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด เป็นองค์กรที่บูรณาการกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ให้การช่วยเหลือสนับสนุนการดำเนินการ โดยนำเอาแนวคิดและทฤษฎีการบริหารองค์กรในสมัยของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้กับทฤษฎีการบริหารองค์กรสมัยใหม่ เพื่อให้สามารถบริหารองค์กรได้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ มีหน่วยงานหรือองค์กรที่สนับสนุน ส่งเสริมให้การบริหารศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย มีทั้งที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและทางคณะสงฆ์ มีกรอบนโยบายของทางภาครัฐให้การส่งเสริมสนับสนุน เพื่อให้การดำเนินการเผยแผ่หลักธรรมทางศาสนาลงสู่ประชาชนอย่างชัดเจน มีระเบียบ กฎหมายรองรับ ส่งเสริมสนับสนุนโดยได้กำหนดไว้ในนโยบายรัฐและกำหนดให้มีหน่วยงานทางราชการให้การสนองงานและงบประมาณอุดหนุน และมอบหมายให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด จัดทำแผนปฏิบัติงานด้านศาสนาตามยุทธศาสตร์ ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด วิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค มากำหนดเป็นยุทธศาสตร์และกลยุทธ์หลักในการจัดทำแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้มีความเชื่อมโยงกับการปฏิบัติงาน โดยผ่านกระบวนการบริหารแบบ POSDCORB ของ Gulick and Urwick ตลอดจนได้นำกระบวนการตรวจสอบคุณภาพงานของ ดร.เอ็ดเวิร์ด เดมมิ่ง (Dr. W. Edwards Deming) มาร่วมบริหารด้วย พร้อมนำหลักการธรรมประกาศนโยบายของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) มาเป็นแนวคิดในการร่วมเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบทของกระแสสังคมสมัยใหม่อีกแนวทางหนึ่ง อย่างไรก็ตามแล้วแต่ความคิด หลักการ ทฤษฎี ไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีของพระพุทธเจ้า หรือทฤษฎีของ Gulick and Urwick ทฤษฎีของ ดร.เอ็ดเวิร์ด เดมมิ่ง (Dr. W. Edwards Deming) ก็ตาม แค่นี้ยังไม่เพียงพอต่อการนำมาใช้ในการบริหารองค์กร หากเรานึกถึงกฎธรรมชาติของพระพุทธเจ้า 5 ประการ จะทำให้เห็นว่ากฎของธรรมชาติมีความสัมพันธ์กับวิทยาการสมัยใหม่ที่เรานำมาใช้เป็นทฤษฎีทางการบริหาร ซึ่งการบริหารไม่มีรูปแบบตายตัวขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในขณะนั้น ถ้าหากเรามีวิธีการคิดและบูรณาการเชิงบริหารแล้ว จะทำให้การบริหารองค์กรมีประสิทธิภาพเกินกว่าที่คิดทีเดียว

อภิปรายผล

แนวคิด ทฤษฎีและหลักการบริหารองค์กรตามหลักการทั่วไป พบว่า การบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้นั้นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของทฤษฎีและหลักการบริหารทั่วไป เพื่อจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการทำงาน สถานการณ์และสิ่งแวดล้อม พระพุทธเจ้าทรงใช้ทั้ง

ศาสตร์และศิลป์ในการบริหารองค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระองค์อาศัยกระบวนการและทรัพยากร
ทางการบริหารต่างๆ เป็นปัจจัยในการบริหาร ปัจจุบันมีทฤษฎีการบริหารองค์กรสมัยใหม่เกิดขึ้นมากมาย
สามารถนำมาใช้บริหารองค์กรแล้วประสบผลสำเร็จ เช่น ทฤษฎีองค์กร ทฤษฎีการบริหาร ทฤษฎีภาวะผู้นำ
ทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ ปราชาญา กล้าผจญ และคณะ (2544, น. 55) กล่าวว่า ในการที่
จะบริหารองค์กรให้เกิดความสำเร็จนั้น ผู้บริหารจำต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและทฤษฎีการ
บริหารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเสียก่อน เพื่อเป็นการปูพื้นฐานความรู้ความเข้าใจอันเป็นหลักการที่สำคัญในรูปแบบ
การบริหารนั้น ขอเรียนว่าไม่มีการบริหารรูปแบบใดที่มีความสมบูรณ์ตายตัว ขึ้นอยู่กับเทคนิควิธีมากกว่า
หลักการบริหารที่สมบูรณ์ที่สุดคือกฎธรรมชาติ ซึ่งมีตัวแปรแห่งความสำเร็จที่สำคัญเกี่ยวข้องควรพิจารณา
ประกอบการบริหารอยู่ 2 ประการ คือ 1) ทฤษฎีในการบริหาร 2) ผู้นำองค์กรที่ทำหน้าที่ในการบริหาร

การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด
อุทัยธานี พบว่า ปัจจุบันคณะสงฆ์ได้กำหนดโครงสร้างองค์กรการเผยแผ่ขึ้น โดยให้ฝ่ายบ้านเมืองเข้ามา
ช่วยเหลืองานกิจการคณะสงฆ์ที่มีมากขึ้น มหาเถรสมาคมกำหนดให้มีระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่
พระพุทธศาสนา พ.ศ. 2550 ให้มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ และศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ประจำจังหวัด มีกรอบนโยบายภาครัฐให้การส่งเสริมสนับสนุน รวมทั้งศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำ
จังหวัดอุทัยธานี ก็ได้นำแนวคิดและทฤษฎีการบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้าและทฤษฎีการบริหารองค์กร
สมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ เพื่อให้สามารถบริหารองค์กรได้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้ อย่างไรก็ตาม
แล้วแต่ความคิด หลักการ ทฤษฎี ไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีของ Gulick and Urwick ทฤษฎีของ ดร.เอ็ดเวิร์ด เดมมิ่ง
ก็ตาม ยังมีกฎธรรมชาติของพระพุทธเจ้า 5 ประการ ซึ่งเห็นว่ามีความสัมพันธ์กับวิทยาการสมัยใหม่ควรนำมา
ประกอบการบริหารองค์กร ซึ่งการบริหารไม่มีรูปแบบตายตัวขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในขณะนั้น ถ้าหากเรามี
วิธีการคิดและบูรณาการเชิงบริหารแล้วจะทำให้การบริหารองค์กรมีประสิทธิภาพเกินกว่าที่คิดที่เดียวและเห็น
ว่าควรนำมาใช้กับการบริหารองค์กรอื่น ๆ ในพื้นที่ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ ทรงวิทย์ แก้วศรี (2551, น. ก) วิจัย
เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า” ผลการวิจัยพบว่า หลักการบริหาร
สมัยใหม่ตามรูปแบบการบริหารเชิงยุทธวิธีนั้นสอดคล้องกันกับวิธีการของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้มาก่อนแล้ว
ทั้งสิ้น วิธีการของพระองค์เป็นวิธีการปฏิบัติจริง เรียบง่าย กระชับรัดกุม ตรงประเด็น สามารถจัดการแก้ปัญหา
การบริหารได้ทุกอย่างอย่างได้ผล มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะทุกกระบวนการความคิดของพระองค์เป็นระบบและ
สมเหตุสมผล พบว่า (1) ยุทธวิธีการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้าทุกขั้นตอน สามารถนำหัวข้อธรรมมาใช้
เป็นหลักควบคู่กันไปได้อย่างกลมกลืน กล่าวคือ การคิดใช้โยนิโสมนสิการ, การตัดสินใจใช้ปริยญา 3, อธิฐาน
ธรรม 4, และปัญจธรรม 3, การวางแผนใช้กุศล 3 และสัมมปปธาน 4, การบริหารใช้อิทธิบาท 4, พละ 4,
และทิวฏฐัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4, ภาวะผู้นำใช้อัตตหิตสมบัติ, ปรีติปฏิบัติ และยุทธการแบบทหารมือ
อาชีพตามที่ตรัสไว้ในโยธาชีวสูตร (2) ยุทธวิธีของพระพุทธเจ้านั้น สามารถบูรณาการออกมาใช้กับการ
ดำเนินงานทั่วไปในองค์กรต่างๆ ในที่นี้ได้แสดงเป็นรูปแบบไว้ 3 รูปแบบคือ “แบบตรีกรรม”, “แบบ
จตุราริยสัง”, และ “แบบรัตนตรัย” แต่ละแบบแสดงด้วยแผนภูมิให้เห็นวิธีการและขั้นตอนอย่างชัดเจน
สุดท้ายได้แสดงตัวอย่างการบูรณาการยุทธวิธีแบบพุทธวิธี ใช้กับห้องสมุดและสถาบันวิทยบริการ “แบบ
รัตนตรัย” เพื่อเป็นแบบอย่างแก่องค์กรต่างๆ นำไปประยุกต์ใช้ในฐานะเป็น “องค์ความรู้ใหม่” ต่อไป

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการวิจัย

การบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้นั้นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของ ทฤษฎีและหลักการบริหารทั่วไป เพื่อจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการทำงาน สถานการณ์และ สิ่งแวดล้อม พระพุทธเจ้าทรงใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารองค์การการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระองค์ อาศัยกระบวนการและทรัพยากรทางการบริหารต่างๆ เป็นปัจจัยในการบริหาร ปัจจุบันมีทฤษฎีการบริหาร องค์การสมัยใหม่เกิดขึ้นมากมาย สามารถนำมาใช้บริหารองค์การแล้วประสบผลสำเร็จ เช่น ทฤษฎีองค์กร ทฤษฎี การบริหาร ทฤษฎีภาวะผู้นำ ทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ เป็นต้น

ปัจจุบัน คณะสงฆ์ได้กำหนดโครงสร้างองค์การการเผยแผ่ขึ้น โดยให้ฝ่ายบ้านเมืองเข้ามาช่วยเหลือ งานกิจการคณะสงฆ์ที่มีมากขึ้น มหาเถรสมาคมกำหนดให้มีระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา พ.ศ. 2550 ให้มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ และศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประจำจังหวัด มีกรอบนโยบายภาครัฐให้การส่งเสริมสนับสนุน รวมทั้งศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำ จังหวัดอุทัยธานี ก็ได้ดำเนินแนวคิดและทฤษฎีการบริหารองค์การของพระพุทธเจ้าและทฤษฎีการบริหารองค์การ สมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ เพื่อให้สามารถบริหารองค์การได้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้ อย่างไรก็ตาม แล้วแต่ความคิด หลักการ ทฤษฎี เกี่ยวกับกฎธรรมชาติของพระพุทธเจ้า 5 ประการ จะเห็นว่ามีความสัมพันธ์ กับวิทยาการสมัยใหม่ ควรนำมาประกอบการบริหารองค์การ ซึ่งการบริหารไม่มีรูปแบบตายตัวขึ้นอยู่กับ สถานการณ์ในขณะนั้น ถ้าหากเรามีวิธีการคิดและบูรณาการเชิงบริหารแล้วจะทำให้การบริหารองค์การมี ประสิทธิภาพเกินกว่าที่คิดที่เดียวและเห็นว่าควรนำมาใช้กับการบริหารองค์การอื่นๆ ในพื้นที่ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการศึกษาวิจัย ทำให้ทราบถึงแนวคิด หลักการสร้างองค์การของศูนย์การเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในปัจจุบันว่าเกิดขึ้นโดยระบบราชการเพื่อช่วยเหลือสนองงานกิจการคณะสงฆ์ ด้านการเผยแผ่ ให้ดียิ่งขึ้น และมีรูปแบบการบริหารแบบองค์คณะบุคคล คล้ายกับมหาเถรสมาคม มีเจ้าคณะจังหวัดเป็น ประธานกรรมการและมีผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นกรรมการและเลขานุการ เพื่อที่จะ ได้ช่วยประสานงานและหาแนวทางสนับสนุน ส่งเสริมให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เกิดผลดี เป็นไปในทางที่ เหมาะสม สร้างความเลื่อมใสศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชนและศาสนิกชนอื่นนอกพระพุทธศาสนาให้หันมาสนใจใน แนวทางหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและสามารถรักษา สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ดำรงมั่นคงยั่งยืน สืบไปดำรงสังคมสันติสุขด้วยหลักพุทธธรรมได้จริง บนพื้นฐานหลักการและทฤษฎีการบริหารองค์การสมัยใหม่ สามารถสงเคราะห์เข้ากับหลักการบริหารองค์การอื่นๆ ด้านสังคมได้อย่างดี ข้อมูลดังกล่าวนี้ควรได้รับการตีพิมพ์ เผยแพร่ทางสื่อต่างๆ เพื่อประโยชน์ต่อศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนทั่วไป เพราะจะได้นำไป เป็นแนวปฏิบัติและส่งผลดีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบไป

2.2 ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่อง วิเคราะห์การบริหารองค์การในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี ซึ่งเป็นการศึกษาข้อมูลที่ปรากฏใน ตำราวิชาการ งานวิจัยที่เน้นประเด็นด้านแนวคิด ทฤษฎีและหลักการบริหารองค์การตามหลักการทั่วไป และ การวิเคราะห์การบริหารศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี ทั้งนี้งานวิจัยดังกล่าวสามารถ ที่จะต่อยอดองค์ความรู้ไปสู่รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพุทธอื่นๆ เพื่อประโยชน์ต่อการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา จึงควรศึกษาวิจัยต่อไปใน 3 ประเด็น ได้แก่

30 วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประจำจังหวัดอุทัยธานี

1. การวางแผนและการประชาสัมพันธ์ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายตามหลักจักษุม คือ มีปัญญามองการณ์ไกล หลักนิสสัยสมปโน หมายถึง เป็นผู้มีความสัมพันธ์ดีกับเพื่อนร่วมงาน และบุคคลอื่น และหลักวิธูโร คือ จัดการธุระได้ดีมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ตามแนวทางหลักทุติยปาปนิกสูตร เนื่องจากศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเป็นเรื่องใหม่ยังไม่เป็นที่ยอมรับจากประชาชนทำให้ได้รับการสนับสนุนน้อยความก้าวหน้า

2. การจัดทำสารสนเทศและเทคโนโลยีเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ควรศึกษา ซึ่งเห็นได้จากการติดต่อประสานงาน การประสานสัมพันธ์และอื่นๆ เป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว คล่องตัว ซึ่งมีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่งเกี่ยวกับการนำนี้มาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงในยุคข้อมูลข่าวสารและสิ่งที่สำคัญในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ ความรู้สื่ที่เป็นอิฐฐารมณ และอนิฐฐารมณ การใช้หลักกาลามสูตร ซึ่งต้องใช้ดุลยพินิจพิจารณาข้อมูลข่าวสารและข้อเท็จจริงมาเป็นสารสนเทศและเทคโนโลยีเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วย

3. การพัฒนาบุคลากร คือ พระนักเผยแผ่ทุกระดับ รวมถึงคฤหัสถ์ที่ทำหน้าที่สนองงานให้มีสัมมาทิฐิ มีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่ มีแผนการเผยแผ่ที่สามารถนำไปใช้ได้จริง

เอกสารอ้างอิง

ทรงวิทย์ แก้วศรี. (2551). *การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

ปราชญา กล้าผจญและคณะ. (2544). *หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรตร ธีธมโม). (2550). *สังฆาธิปไตย : ระบอบปกครองสงฆ์*. พะเยา: โรงพิมพ์เจริญอักษร.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2550). *เทศน์ : การเผยแผ่ที่สำคัญคักดิ์สิทธิ์*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: เลียงเชียง.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วสิน อินทสระ. (2553). *แนวการศึกษาพระสูตรตันตปิฎกและหัวใจการศึกษาพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: สุภา.

การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการดำเนินชีวิตด้วยพุทธสันติวิธีตามแนวศีล 5

AN ANALYTICAL STUDY OF LIVING PROCESS WITH THE BUDDHIST PEACE METHOD
ACCORDING TO THE FIVE PRECEPTSพระวิมาน คมภิรปญโญ (ตริกมล)¹Phraviman Gambhīrapaṇṇo (Trikamol)¹¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author e-mail: viman.t@hotmail.com

Received: 9 March 2019; Revised: 16 May 2019; Accepted: 20 May 2019

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิตด้วยศีล 5 และ 2) ศึกษาวิเคราะห์ศีล 5 กับกระบวนการดำเนินชีวิตด้วยพุทธสันติวิธี การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบการดำเนินชีวิตด้วยศีล 5 ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เป็นการนำศีล 5 มาปฏิบัติในวิถีชีวิต โดยที่พระองค์ไม่ได้สอนให้ปฏิบัติตามศีลทั้ง 5 ข้อ แต่สอนให้มีเมตตา สอนให้ประกอบอาชีพสุจริต สรรวมในกามคุณ มีสัจจะและไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต เป็นต้น ส่วนรูปแบบการดำเนินชีวิตด้วยศีล 5 ในสังคมปัจจุบัน อยู่ในขอบเขตของมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ โดยการสร้างแรงจูงใจ ระเบียบ แบบแผน ลดปัจจัยกระตุ้นเร้าให้เกิดความรุนแรง การเห็นคุณค่าของชีวิต ประโยชน์ของการรักษาศีล ความเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์

ศีล 5 เป็นแนวทางสันติวิธีที่เกิดจากจิต แล้วแสดงออกในเชิงพฤติกรรมทางกายและวาจา ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนและเบียดเบียนกัน ทำให้เกิดความเท่าเทียมกันในข้อปฏิบัติ ทำให้คนเคารพในคุณงามความดีของกันและกัน ลดความหวาดระแวง และก่อให้เกิดความไว้วางใจกัน รวมทั้งยังเป็นเครื่องมือในการปฏิสัมพันธ์กันด้วยเมตตาธรรม ก่อให้เกิดระบบ ระเบียบแบบแผนในชีวิต กระบวนการดำเนินชีวิตด้วยศีล 5 อันเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการชีวิตแบบพุทธสันติวิธีก่อให้เกิดความสงบสุขในชีวิต สามารถบริหารจัดการความขัดแย้งในระดับปัจเจกชน และขยายผลไปสู่สันติสุขในสังคมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ:

กระบวนการ
ดำเนินชีวิต,
พุทธสันติ,
ศีล 5

ABSTRACT

The objectives of this research article were to: 1) A study of lifestyles with the 5 precepts and 2) an analysis of the 5 precepts and the process of living through Buddhist peaceful means. This research is a documentary research. Then present the research results by descriptive analysis.

The results of this study were found that: The lifestyle with the 5 precepts that appears in the Tripitaka is the practice of the 5 precepts in the way of life. Whereas he did not teach to follow all 5 precepts, but taught to have mercy. Teach them to practice honesty gathered in your senses there is truth and carelessness in life, etc. As for the lifestyle of the 5 precepts in today's society within the boundaries of human, social and natural by creating motivation, order, pattern, reducing the factors provoking violence appreciating life The benefits of keeping precepts generosity to fellow human beings.

The Five precepts was the peace method from mind that appeared in physical and verbal behavior without causing danger and molestation in the societies. These five precepts caused equality among people about ethical observance. They also made people to respect morality of each other, decrease a number of doubts, and cause trustfulness, good relation among people with loving kind, and the conventional order of life. The living process by the five precepts was a means to develop life by means of the Buddhist peace method that caused peace and happiness throughout the life time. They were a means of eradicating the contradiction among persons that would be taken to enduring peace in the societies.

Keywords:

*Living Process,
Buddhist Peace,
The Five
Precepts*

บทนำ

ในสภาพของสังคมโลกปัจจุบัน เป็นสังคมแห่งการพัฒนาและแข่งขันเชิงธุรกิจ แต่เป็นการพัฒนาที่เน้นทางวัตถุมากกว่าการพัฒนาทางจิตใจ ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคมมากมาย ทั้งปัญหาที่เกิดทางกายภาพ เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาการหล่งค่านิยมทางวัตถุ เป็นต้น และปัญหาที่เกิดจากความคิดเห็น เช่น การไม่เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีและเอกลักษณ์ของชาติ การขาดคุณธรรม ขาดความอ่อนน้อมถ่อมตน และความกตัญญูต่อบุคคล เป็นต้น ซึ่งส่งผลทำให้เกิดช่องว่างทางสังคม โดยเฉพาะกระแสสังคมโลกยุคใหม่ที่โหมกระหน่ำเข้ามาครอบงำยุยงสังคมไทยให้เกิดค่านิยมใหม่ๆ ซึ่งแฝงเข้ามาในรูปของข้อมูลข่าวสาร หากมีการเสพข้อมูลข่าวสารโดยขาดการใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นข้อเท็จจริงอย่างรอบด้านก็จะทำให้สังคมเกิดความขัดแย้งทางทัศนคติ เมื่อทัศนคติของคนในสังคมขัดแย้งกันมากขึ้นก็ไม่มีที่ยอมรับฟังความคิดเห็นของอีกฝ่ายหนึ่ง ทำให้เกิดสุญญากาศทางความคิด มีทัศนคติ ความเชื่อ ความศรัทธาและความเข้าใจต่างกัน ขาดความเห็นอกเห็นใจ ขาดความเข้าใจ ขาดความรักความสามัคคี เกิดความรู้สึกแบ่งแยกทางเชื้อชาติ

ศาสนา ภูมิภาค ปัจเจกสังคม ขาดความร่วมมือร่วมใจ ต่างเชื่อมั่นในทัศนคติของตนและปิดกั้นการรับฟัง เหตุผลของอีกฝ่ายหนึ่ง ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญรุ่งเรือง เสียโอกาสในการ แข่งขันกับอารยประเทศ คุณภาพชีวิตของคนในสังคมเสื่อมถอยลง เกิดความหวาดระแวง ขาดความสมาน สามัคคีของคนในสังคม จะเห็นได้จากปรากฏการณ์สังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่มีความขัดแย้งทางความคิด มากกว่าทุกยุคสมัย มีการเลือกสีเลือกฝ่าย โดยไม่มีการประนีประนอม เป็นการแตกแยกแบบสุดขั้ว เลือกรับ ข้อมูลข่าวสารเฉพาะฝ่ายที่ตนชอบและปฏิเสธฝ่ายตรงข้าม มีการโจมตีให้ร้ายและตั้งตนเป็นศัตรูเพื่อทำร้ายกัน “ทั้งที่มนุษย์ทั่วโลกเรียกหาสันติภาพ ต้องการให้โลก ภูมิภาคและประเทศสงบสุข ปราศจากความขัดแย้งและ ความรุนแรง” (สนธิ ศรีสำแดง, 2544, น. 64) แม้แต่นักวิชาการที่เคยออกมาให้ข้อคิดกับสังคมอย่างเป็นกลาง ก็หันมาเลือกข้าง ต่างฝ่ายต่างอ้างความชอบธรรมให้กับตนเอง โดยการอ้างสถาบันพระมหากษัตริย์ อ้าง ประชาธิปไตย อ้างกฎหมาย อ้างศีลธรรมและอ้างคุณธรรมของกลุ่มตนว่าเหนือกว่า ปลุกฝังความคิดและ ค่านิยมของฝ่ายตนให้กับคนอื่นโดยการโฆษณาชวนเชื่อ โจมตีฝ่ายตรงข้าม เพื่อระดมมวลชนมาร่วมสนับสนุน รวมทั้งแสดงท่าทีต่อต้านฝ่ายตรงข้ามอย่างเปิดเผย ซึ่งนับวันจะสร้างความแตกร้างให้กับสังคมมากขึ้น ถึงแม้ว่า บางโอกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงออกมาให้สติกับสังคมว่าให้รู้จักรักสามัคคีกัน ก็ไม่ได้รับการ สนองตอบจากทุกฝ่าย กลับยิ่งนำพระราชดำรัสเหล่านั้นมาเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมให้ฝ่าย ตนเองและโจมตีฝ่ายตรงข้ามมากขึ้น แม้แต่พระสงฆ์ที่เป็นศูนย์รวมยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชนที่เคย ออกมาให้สติกับสังคมอยู่เสมอ บางครั้งก็ถูกวิจารณ์และตอบโต้อย่างรุนแรง ในการโจมตีกันบางครั้งก็มีการ นำเอาหลักธรรมและศีลธรรมทางพระพุทธศาสนา มาเป็นเครื่องมืออธิบายความชอบธรรมให้กับฝ่ายตนเอง เป็นการตีความหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง ทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อน ในหลักพระพุทธศาสนา ยิ่งนับวันก็ยิ่งตีความให้ผิดไปจากหลักการออกไปทุกที แม้ปัจจุบันรัฐบาลจะพยายาม แต่งตั้งคณะกรรมการหลายชุดเพื่อปฏิรูปประเทศและสร้างความปรองดองสมานฉันท์ แต่ก็ยังไม่สามารถ แก้ปัญหาความแตกแยกในสังคมได้ เพราะว่าตัวแทนที่ไปเป็นคณะกรรมการก็ยังมี ความขัดแย้งกันเอง โดยอ้าง เสรีภาพทางความคิด จึงทำให้สังคมไทยอยู่ในวังวนของความหวาดระแวง ไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน นำมา ซึ่งความมุ่งร้ายต่อฝ่ายตรงข้ามอย่างไร้ศีลธรรม

จากเหตุการณ์ที่สร้างความแตกแยกกับสังคมไทยปัจจุบันนี้ คนในสังคมไทยจึงเรียกร้องและแสวงหา วิธีการ เพื่อที่จะทำให้มีความ “สมานสังวาส” คือ การอยู่ร่วมกันอย่างเสมอเหมือน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542, น. 1130) สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ที่มีจุดมุ่งหมาย “เพื่อสร้างค่านิยมเรื่องความเป็นธรรม ความเสมอภาคและประสิทธิภาพ ซึ่งเป็น กระบวนการที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่สร้างความเป็นธรรมและความสันติสุขแก่คนในสังคม” (ธีรพงษ์ มหาวิโร, 2550, น. 172) ในเมื่อความแตกแยกในสังคมไทยมีความร้ายลึกมากขึ้นทุกวัน หลายฝ่ายจึงพยายามหาวิธี เยียวยาเพื่อสมานรอยร้าวให้กลับมาเป็นสังคมแห่งความสงบสุขดังเดิม แต่ก็ยังไม่มีความหวังว่าจะสามารถเยียวยา สังคมได้ เนื่องจากมีหลายปัจจัยและหลายเงื่อนไขที่ทับซ้อนกันอยู่ ยังมีการปลุกฝังค่านิยมแห่งความรุนแรงขึ้น ในสังคมอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังเลือกการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยวิธีการรุนแรง ไม่เว้นแม้แต่การใช้ความ รุนแรงในเขตอภัยทาน อันเป็นโคกนาฏกรรมจากน้ำมือมนุษย์รุนแรงที่สุดในผืนแผ่นดินไทย นับตั้งแต่ สงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง ในขณะที่คนไทยบางกลุ่มกลับเห็นด้วยกับการฆ่าคนไทยด้วยกันเอง ทำให้สังคมไทย เป็นสังคมทุศีล สังคมทุจริตและสังคมแห่งปาณาติบาตอย่างชัดเจนที่สุด แม้ว่าจะหาทฤษฎีใดมากล่าวอ้าง เหตุผลในการกระทำก็ไม่ใช่เหตุผลที่รับฟังได้

การแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมยังไม่บรรลุผลเป็นรูปธรรม ซึ่งในวงวิชาการปัจจุบันได้หันมาพูดถึง การปรองดอง การสมานฉันท์และสันติวิธี ซึ่งสอดคล้องกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่มีแนวทางแก้ปัญหา

ความขัดแย้งด้วย “พระพุทธศาสนามีหลักแห่งความเมตตากรุณา จึงเป็นขบวนการสันตินิยม (Pacifism)” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2550, น. 31) แต่การกล่าวถึงสันติวิธีด้วยการเอาสังคมนำก็จะเป็นเพียงสันติวิธีเฉพาะกลุ่ม ซึ่งไม่ใช่สันติวิธีแบบสากล นอกจากจะแก้ปัญหาไม่ได้แล้วสันติวิธียังจะไปปฏิเสธความขัดแย้ง ซึ่งจะทำให้เกิดความขัดแย้งที่สลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น หากมองในมิติอัตลักษณ์ของพระพุทธศาสนาก็จะเห็นว่าเป็นศาสนาแบบสันติ ซึ่งหมายถึงความสงบ ความเยือกเย็นและสันติสุข แต่สังคมจะมีสันติสุขได้จะต้องเริ่มต้นจากหน่วยย่อยของสังคม คือ “ปัจเจกชน” โดยศีลธรรมพื้นฐานของชาวพุทธคือการปฏิบัติตามหลักศีล 5 หากระดับปัจเจกชนนำหลักศีล 5 มาเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตก็就会有ความผาสุกและสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีสันติสุข

ดังนั้น เมื่อคนในสังคมเกิดความขัดแย้ง หลายหน่วยงานจึงพยายามแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชน แต่ก็ยังไม่มีแนวทางใดที่จะตักต้อนทางความคิด เพราะมุ่งแต่จะจัดการความขัดแย้งในระดับกลุ่มใหญ่ ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดว่าจะใช้วิธีบริหารจัดการความขัดแย้งตาม วิธีชีวิต คือการมุ่งเน้นที่จะให้ปัจเจกชนมีแนวทางดำเนินชีวิตที่ก่อให้เกิดสันติสุข ซึ่งยึดโยงกับหลักการดำเนินชีวิตด้วยศีล 5 อันเป็นกระบวนการบริหารชีวิตแบบพุทธสันติวิธี ในหัวข้อ “ศึกษาวิเคราะห์กระบวนการดำเนินชีวิตด้วยพุทธสันติวิธีตามแนวทางศีล 5” เพื่อนำเสนอมุมมองทางพระพุทธศาสนาต่อกระบวนการดำเนินชีวิตด้วยศีล 5 อันเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการชีวิตแบบพุทธสันติวิธีและก่อให้เกิดความสงบสุขในชีวิต สามารถจัดการความขัดแย้งในระดับปัจเจกชนและขยายผลไปสู่สันติสุขในสังคมองค์กรรวมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิตด้วยศีล 5
2. เพื่อศึกษาการดำเนินชีวิตด้วยพุทธสันติวิธีตามแนวทางศีล 5

วิธีการดำเนินวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบศึกษาวิเคราะห์ (Analytical Study) โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

- ศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิจากเอกสาร (Primary source) เช่น พระไตรปิฎก และคัมภีร์อรรถกถาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการจะศึกษา

- ศึกษาข้อมูลชั้นทุติยภูมิจากเอกสารและรายงานการวิจัย (Secondary Source) เช่น ข้อเขียนที่เป็นผลงานทางวิชาการของท่านผู้รู้ในทางพระพุทธศาสนา

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลจากแหล่งทั้งสองข้างต้นมาวิเคราะห์ แล้วนำเสนอในรูปการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) ประกอบกับพรรณนาแนวความคิดเห็นของผู้วิจัย แล้วสรุปผลของการศึกษาวิจัย และนำเสนอข้อมูลที่ได้มาแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า

1. รูปแบบการดำเนินชีวิตด้วยศีล 5

รูปแบบการดำเนินชีวิตด้วยศีล 5 นั้น สามารถจำแนกได้ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบการดำเนินชีวิตด้วยศีล 5 ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และรูปแบบการดำเนินชีวิตด้วยศีล 5 ในสังคมปัจจุบัน

รูปแบบการดำเนินชีวิตด้วยศีล 5 ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้น ซึ่งเป็นการนำศีล 5 มาปฏิบัติในวิถีชีวิต จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงสอนเรื่องศีลโดยตรง แต่พระองค์ทรงสอนธรรมะ เมื่อคนมีธรรมะแล้วธรรมะก็จะเป็นตัวควบคุมพฤติกรรมของคน โดยที่พระองค์ไม่ได้สอนให้ปฏิบัติตามศีลทั้ง 5 ข้อ แต่สอนให้มีเมตตา สอนให้ประกอบอาชีพสุจริต สำรวมในกามคุณ มีสัจจะและไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต เป็นต้น หลักธรรมเหล่านี้เป็นชุดเบญจธรรม แต่บางครั้งพระองค์ก็ทรงสอนธรรมะเป็นข้อๆ เช่น สอนเรื่องเมตตา สัจจะ สัมมาอาชีวะ เป็นต้น เพื่อให้ผู้น้อมนำไปปฏิบัติโดยที่ไม่รู้สึกว่าเป็นข้อห้ามหรือข้อบังคับ แต่มองไปที่ผลหรือคุณค่าอันเกิดจากการปฏิบัติ โดยการนำศีลมาปฏิบัติเพื่อเป็นหลักประกันคุณภาพชีวิต ทั้งในรูปของสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นมนุษย์ และหลักประกันในการดำเนินชีวิตที่ไม่เดือดร้อนหรือเป็นทุกข์ เพื่อลดทอนหรือแก้ปัญหาทางสังคม ทั้งยังเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจที่ดีอย่างเที่ยงธรรม เมื่อทำกรรมเช่นใดย่อมได้รับผลกรรมเช่นนั้น การปฏิบัติตามหลักศีล 5 จึงเป็นกรรมดีทั้งในปัจจุบันและอนาคต เมื่อคนมีศีลก็สามารถปกครองตนเองได้โดยไม่สร้างความเดือดร้อนทั้งต่อตนเองและผู้อื่น นอกจากนี้ศีลยังเป็นกระบวนการศึกษาที่สำคัญในระบบไตรสิกขา ซึ่งทำให้มีการพัฒนาทางกาย วาจา ใจ ขยายผลไปสู่การพัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไป ศีล 5 จึงเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขของคฤหัสถ์

รูปแบบการดำเนินชีวิตด้วยศีล 5 ในสังคมปัจจุบัน อยู่ในขอบเขตของมนุษย์ สังคมและธรรมชาติ โดยการสร้างแรงจูงใจ ระเบียบ แบบแผน ลดปัจจัยกระตุ้นเร้าให้เกิดความรุนแรง การเห็นคุณค่าของชีวิต ประโยชน์ของการรักษาศีล ความเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ รวมทั้งมองกันด้วยความห่วงใยและความมีเมตตา กรุณา ในระดับสังคมจึงใช้พิธีกรรมสมათานศีลเพื่อการสร้างสามัคคี และใช้สังคมช่วยควบคุมพฤติกรรมให้รักษาสัจจะที่ได้สมათานไว้ นำศีล 5 มาเป็นเกณฑ์มาตรฐานของความดีงาม รวมทั้งเป็นตัวเชื่อมสัมพันธ์ภาพระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และมนุษย์กับสังคม ตลอดจนมนุษย์กับธรรมชาติ เพื่อให้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน ซึ่งจะเป็หลักประกันที่เสริมสร้างคุณภาพชีวิตมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพื่อให้มนุษย์สามารถบูรณาการสัมพันธ์ภาพระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่ปฏิสัมพันธ์ร่วมให้สามารถอิงอาศัยกันได้อย่างสันติสุข

2. การดำเนินชีวิตด้วยพุทธสันติวิธีตามแนวทางศีล 5

สันติวิธีคือวิธีที่เป็นธรรม เป็นวิถีทางของมนุษย์ เป็นวิธีที่สามารถสร้างความสงบสุขอย่างยั่งยืน เป็นวิธีเปลี่ยนวัฒนธรรมของการใช้อำนาจและความรุนแรง รวมทั้งเป็นวิธีการจัดการกับความขัดแย้งอย่างสันติ สันติวิธีเป็นรูปแบบของชีวิตที่ไม่ใช้ความรุนแรงในทุกกรณี มี 3 ประเภท คือ สันติวิธีที่ใช้ในการดำเนินชีวิต สันติวิธีในการเรียกร้องความต้องการ และสันติวิธีในการจัดการปัญหาและความขัดแย้ง สันติวิธีจึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตและเป็นเครื่องมือที่ทำให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข กระบวนการของศีล 5 เป็นส่วนที่ป้องกันและปฏิเสธความรุนแรงตลอดถึงส่งเสริมแนวทางสันติวิธีทุกประเภท โดยรูปแบบของศีล 5 จะเป็นไปเพื่อความไม่เบียดเบียนทั้งร่างกาย ชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว ความจริงและสติปัญญา ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการดำเนินชีวิต และศีล 5 ก็อยู่ในกระบวนการดำเนินชีวิต การเรียกร้องความต้องการก็เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการชีวิต ความขัดแย้งก็เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการดำเนินชีวิต ความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบันนี้มีที่มาจาก การได้รับข้อมูลคนละด้านและเลือกเชื่อเฉพาะข้อมูลที่ตนยอมรับ เพื่อให้ได้

ประโยชน์จากข้อมูลเหล่านั้น อันจะนำไปสู่ความขัดแย้งเชิงประโยชน์ต่อไป และโครงสร้างของสังคมเชิงอำนาจ ก็เป็นตัวกระตุ้นความขัดแย้งให้ขยายวงกว้างออกไป โดยมีความซับซ้อนและฝังรากลึกลงไปทุกวัน จนบางครั้ง กลายมาเป็นค่านิยมของความรุนแรงหรือเป็นวัฒนธรรมเชิงอำนาจ เช่น ผู้นำทางสังคมออกมากระตุ้นหรือ สนับสนุนให้มีการใช้ความรุนแรงกับฝ่ายตรงข้าม และค่านิยมที่ว่า การทุจริตคอร์รัปชันเป็นเรื่องธรรมดาใน สังคม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนชี้ให้เห็นว่าสังคมไทยเริ่มเปิดรับค่านิยมมากขึ้น และสิ่งที่ทำให้ปรากฏการณ์ความ ขัดแย้งชัดเจนมากขึ้น คือ การลดลงของความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในสังคมด้วยกัน เป็นแรงกระตุ้นให้เกิด สังคมเชิงแบ่งแยกมากขึ้น หรือเกิดบุคคลเชิงเดี่ยวที่อิงอาศัยกันด้วยผลประโยชน์ มากกว่าความสัมพันธ์อย่าง เครือญาติหรือเพื่อนร่วมชะตากรรมเดียวกัน ภาพสะท้อนความขัดแย้งในสังคมไทยจึงเป็นตัวชี้วัดคุณค่าทาง ศีลธรรม เพราะคนทุกศีลมากขึ้นปัญหาจึงมากขึ้น และนำไปสู่ความขัดแย้งในสังคม ความขัดแย้งก็ขยายวงและ เพิ่มระดับมากขึ้น เมื่อวิเคราะห์ปรากฏการณ์ความขัดแย้งยิ่งเห็นชัดว่าเกิดจากการล่งละเมิดศีล 5 ซึ่งเป็นศีล ในระดับมนุษยธรรม กระบวนการดำเนินชีวิตด้วยหลักศีล 5 จึงเป็นเครื่องมือระงับยับยั้งความขัดแย้งไม่ให้ ส่งผลไปสู่ความรุนแรงต่อไป แต่เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้วศีล 5 ก็เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการความ ขัดแย้งอย่างสันติวิธี ทำให้การดำเนินชีวิตและสังคมมีความสันติสุขอย่างยั่งยืน สันติวิธีในทางพระพุทธศาสนา คือการไม่ใช้ความรุนแรงในทุกกรณี ทุกสถานการณ์ และศีล 5 ก็เป็นหลักของการดำเนินชีวิตด้วยการไม่ใช้ ความรุนแรง ศีล 5 จึงไม่มีสภาพบังคับ ไม่มีสภาพกดทับหรือบีบรัด แต่เป็นสภาพของการผ่อนคลายความตึง เครียด ผ่อนคลายความทุกข์และความขัดแย้ง เป็นกระบวนการดำเนินชีวิตที่ไม่ใช้ความรุนแรง ทั้งยังสามารถ นำมาเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการความขัดแย้ง ดังนั้น ศีล 5 จึงมีความสำคัญในฐานะเป็นเครื่องมือ ป้องกัน ยับยั้งและจัดการกับปัญหาความขัดแย้งไม่ให้ยกระดับไปสู่ความรุนแรงต่อไป

อภิปรายผล

รูปแบบการดำเนินชีวิตด้วยศีล 5 พบว่า รูปแบบการดำเนินชีวิตด้วยศีล 5 ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เป็นการนำศีล 5 มาปฏิบัติในวิถีชีวิต โดยที่พระองค์ไม่ได้สอนให้ปฏิบัติตามศีลทั้ง 5 ข้อ แต่สอนให้มีเมตตา สอนให้ประกอบอาชีพสุจริต สำรวมในกามคุณ มีสัจจะและไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต เป็นต้น ส่วนรูปแบบ การดำเนินชีวิตด้วยศีล 5 ในสังคมปัจจุบัน อยู่ในขอบเขตของมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ โดยการสร้าง แรงจูงใจ ระเบียบ แบบแผน ลดปัจจัยกระตุ้นเร้าให้เกิดความรุนแรง การเห็นคุณค่าของชีวิต ประโยชน์ของการ รักษาศีล ความเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับ สุจิตรา อ่อนค้อม (2549, น. 19) กล่าวว่า ในฐานะที่ ศีลเป็นรูปแบบของความประพฤติดีงาม ก่อให้เกิดความปลื้มใจแก่ผู้ประพฤติ ศีลจึงเป็นวิธีการปฏิบัติทางจิต อย่างหนึ่งเพื่อให้เกิดความตั้งมั่นในความดีงาม “การระลึกถึงศีลที่ตนรักษาไว้เป็นอารมณ์ ระลึกถึงคุณของศีลที่ ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่างพร้อย ผู้รู้สรรเสริญ” จะช่วยให้มีความเคารพในศีล มีความประพฤติดีงามเหมาะสม คน ไม่ติเตียนหรือประณาม เห็นภัยในโทษที่กระทำลงไปแม้จะเล็กน้อยก็ไม่ประมาท เกิดความศรัทธาและเชื่อมั่น ในการปฏิบัติตามศีลและผลของการปฏิบัติ มีสติจดจ่อและมีความปลื้มใจในความเป็นมนุษย์

การดำเนินชีวิตด้วยพุทธสันติวิธีตามแนวทางศีล 5 พบว่า ศีล 5 จึงเป็นแนวทางสันติวิธีที่เกิดจากจิต แล้วแสดงออกในเชิงพฤติกรรมทางกายและวาจา ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนและเบียดเบียนกัน ทำให้เกิด ความเท่าเทียมกันในข้อปฏิบัติ ทำให้คนเคารพในคุณงามความดีของกันและกัน ลดความหวาดระแวง และ ก่อให้เกิดความไว้วางใจกัน รวมทั้งยังเป็นเครื่องมือในการปฏิสัมพันธ์กันด้วยเมตตาธรรม ก่อให้เกิดระบบ ระเบียบแบบแผนในชีวิต กระบวนการดำเนินชีวิตด้วยศีล 5 อันเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการชีวิตแบบ พุทธสันติวิธีก่อให้เกิดความสงบสุขในชีวิต สามารถบริหารจัดการความขัดแย้งในระดับปัจเจกชน และขยายผล ไปสู่สันติสุขในสังคมอย่างยั่งยืน รวมทั้งเป็นเครื่องมือป้องกัน ยับยั้ง และบริหารจัดการกับปัญหาความขัดแย้ง

เพื่อไม่ให้เกิดสถานการณ์รุนแรงตลอดไป ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (2548, น. ก) ได้กล่าวถึงสันติวิธีไว้ในงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จังหวัดเชียงใหม่” ว่า สันติวิธี นอกจากจะเป็นวิธีที่เต็มไปด้วยความเป็นธรรมแล้ว ยังเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น สิ่งที่สามารถเป็นฐานรองรับประชาธิปไตยก็คือ กระบวนการที่ว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกๆ กลุ่ม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการมีส่วนร่วมก็คือ การทะเลาะและสลายความเป็นอัตตลักษณ์ ยอมรับในความแตกต่างของมนุษย์แต่ละคน อันเป็นการส่งเสริมและยอมรับในศักยภาพของมนุษย์โดยสมบูรณ์และเพื่อนมนุษย์เอง

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการวิจัย

รูปแบบการดำเนินชีวิตด้วยศีล 5 ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เป็นการนำศีล 5 มาปฏิบัติในวิถีชีวิต โดยที่พระองค์ไม่ได้สอนให้ปฏิบัติตามศีลทั้ง 5 ข้อ แต่สอนให้มีเมตตา สอนให้ประกอบอาชีพสุจริต สำรวมในกามคุณ มีสัจจะและไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต เป็นต้น ส่วนรูปแบบการดำเนินชีวิตด้วยศีล 5 ในสังคมปัจจุบัน อยู่ในขอบเขตของมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ โดยการสร้างแรงจูงใจ ระเบียบ แบบแผน ลดปัจจัยกระตุ้นเร้าให้เกิดความรุนแรง การเห็นคุณค่าของชีวิต ประโยชน์ของการรักษาศีล ความเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์

เมื่อสังคมเกิดความขัดแย้งย่อมเป็นภาวะสับสนเสี่ยงและเป็นภัยคุกคามที่ร้ายแรงต่อคนในสังคม ความขัดแย้งมีสาเหตุมาจากคนทุกศีล ที่ไม่สามารถควบคุมตัณหา มานะ ทิฐิได้ ทำให้สังคมไม่ปกติและไร้ระเบียบ ส่งผลให้เกิดการเบียดเบียนชีวิต เบียดเบียนทรัพย์ เบียดเบียนบุคคลอันเป็นที่รักของคนอื่น บิดเบือนความจริง และขาดสติสัมปชัญญะ การจัดการความขัดแย้งดังกล่าวจึงต้องใช้สันติวิธีใน 3 ลักษณะ คือ สันติวิธีในฐานะเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต สันติวิธีในฐานะเป็นเครื่องมือในการเรียกร้องความต้องการ และสันติวิธีในฐานะเป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้ง โดยมีแนวทางไม่ใช้ความรุนแรง ซึ่งอยู่ในขอบข่ายของศีล 5 อันเป็นหลักมนุษยธรรม ที่ก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคมได้อย่างยั่งยืน เป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการใช้ความรุนแรงมาเป็นการใช้เมตตาธรรม อันเป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ ซึ่งส่งเสริมสัมพันธภาพระหว่างคนในสังคม ให้รู้จักเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รวมทั้งเป็นธรรมนุญที่ใช้บริหารชีวิตที่เป็นหลักประกันความมั่นคง ความเจริญและการพัฒนาศักยภาพทางกาย วาจา ใจ หากมองในมิติสังคมโลก ศีล 5 ก็เป็นพันธกิจของมวลมนุษยชาติ ที่จะต้องร่วมกันผลักดันให้มีขึ้นในสังคม เพื่อจัดระเบียบทิศทางของการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมโลก โดยการไม่ใช้ความรุนแรงในทุกกรณี

ศีล 5 จึงเป็นแนวทางสันติวิธีที่เกิดจากจิตแล้วแสดงออกในเชิงพฤติกรรมทางกาย และวาจา ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนและเบียดเบียนกัน ทำให้เกิดความเท่าเทียมกันในข้อปฏิบัติ ทำให้คนเคารพในคุณงามความดีของกันและกัน ลดความหวาดระแวง และก่อให้เกิดความไว้วางใจกัน รวมทั้งยังเป็นเครื่องมือในการปฏิสัมพันธ์กันด้วยเมตตาธรรม ก่อให้เกิดระบบ ระเบียบแบบแผนในชีวิต กระบวนการดำเนินชีวิตด้วยศีล 5 อันเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการชีวิตแบบพุทธสันติวิธีก่อให้เกิดความสงบสุขในชีวิต สามารถบริหารจัดการความขัดแย้งในระดับปัจเจกชน และขยายผลไปสู่สันติสุขในสังคมอย่างยั่งยืน รวมทั้งเป็นเครื่องมือป้องกัน ยับยั้ง และบริหารจัดการกับปัญหาความขัดแย้งเพื่อไม่ให้เกิดสถานการณ์รุนแรงตลอดไป

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 ข้อเสนอแนะการนำผลวิจัยไปใช้

1. ชาวพุทธนอกจากจะปฏิบัติตามหลักศีล 5 แล้ว ควรปฏิบัติตามหลักเบญจธรรม ซึ่งจะช่วยให้การรักษาศีล 5 ได้สมบูรณ์ขึ้น
2. คณะสงฆ์ควรส่งเสริมนโยบายการนำเบญจศีลและเบญจธรรมไปเผยแพร่ในรูปแบบต่างๆ อย่างจริงจังและต่อเนื่อง

2.2 ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยครั้งต่อไป

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์กระบวนการดำเนินชีวิตด้วยพุทธสันติวิธีตามแนวทางศีล 5” ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษาเพิ่มเติม ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์แรงจูงใจในการรักษาศีล 5 ของชาวพุทธ เหตุปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดแรงจูงใจในการรักษาศีล การผลักดันให้คนในสังคมมีแรงจูงใจในการนำหลักศีล 5 มาใช้ในการดำเนินชีวิต
2. ศึกษาวิเคราะห์ศีล 5 ในฐานะกฎบัตรของพุทธบริษัท เพื่อให้พุทธบริษัทมีข้อปฏิบัติและมีหลักในการดำเนินชีวิตตามแนวทางเดียวกัน
3. ศึกษาวิเคราะห์ศีล 5 ในฐานะเป็นหลักประกันคุณภาพชีวิตของพุทธบริษัท ความสำคัญของศีล 5 ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และศีล 5 มีหลักประกันต่อคุณภาพชีวิตด้านใดบ้าง
4. ศึกษาศีล 5 กับพันธกิจของมวลมนุษยชาติ กระบวนการนำศีล 5 มาเป็นพันธกิจร่วมกันของมวลมนุษยชาติและจะทำให้ผู้นับถือศาสนาอื่นสามารถนำหลักศีล 5 มาปฏิบัติเป็นพันธกิจร่วมกันโดยไม่ขัดแย้งได้อย่างไร
5. ศึกษาศีล 5 กับหลักมนุษยชน พระพุทธศาสนากับมุมมองต่อหลักมนุษยชน ศีล 5 มีความสำคัญต่อมวลมนุษยชาติอย่างไร วิเคราะห์เจตนารมณ์ของศีล 5 ต่อมุมมองทางมนุษยชน

เอกสารอ้างอิง

- ธีรพงษ์ มหาวิโร. (2550). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550 - 2555)*. กรุงเทพฯ: เดอะบุคส์.
- นนทนา อังสุรังสี. (2539). *วิเคราะห์เปรียบเทียบค่านิยมและการปฏิบัติเกี่ยวกับเบญจศีลของชาวพุทธในสังคมเมืองและชนบท ที่อยู่ในและนอกโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง: ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านในอำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์*. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล).
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2550). *จริงใจและเมตตาที่ก่อรูปด้วยปัญญา สลายความขัดแย้ง*. กรุงเทพฯ: พิมพ์สวย จำกัด.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2548). *รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊ค.
- สนิท ศรีสำแดง. (2544). *พระพุทธศาสนากระบวนการทรงคนใหม่*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุจิตรา อ่อนค้อม. (2549). *การฝึกสมาธิ*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.

คำแนะนำผู้นิพนธ์บทความ

1. ลักษณะของบทความที่ตีพิมพ์

- 1) ต้นฉบับบทความพิมพ์ด้วยโปรแกรม Microsoft word ตัวอักษร TH SarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษขนาด A4 โดยให้ห่างจากขอบบน 2.54 เซนติเมตร ขอบล่าง 2.54 เซนติเมตร ขอบซ้าย 2.54 เซนติเมตร และขอบขวา 2.54 เซนติเมตร และระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 ซึ่งความยาวของบทความกำหนดดังนี้
 - บทความวิจัยไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ A4
 - บทความวิชาการไม่เกิน 17 หน้ากระดาษ A4
 - บทวิจารณ์หนังสือและบทความปริทรรศน์ไม่เกิน 10 หน้ากระดาษ A4
- 2) บทความที่ส่งมาจะต้องเป็นบทความที่เขียนใหม่ทั้งหมด ผู้เขียนจะต้องไม่เคยตีพิมพ์บทความนี้มาก่อน หรือ บทความที่ส่งมาตีพิมพ์จะต้องไม่อยู่ในขั้นตอนการพิจารณาของวารสารอื่น ทั้งนี้หากเป็นบทความจากการนำเสนอสัมมนา ประชุมวิชาการ งานวิจัย หรือวิทยานิพนธ์ จะต้องเขียนกำกับไว้ในเชิงอรรถหน้าแรกของบทความ
- 3) บทความที่ส่งมาตีพิมพ์จะต้องไม่ผิดจริยธรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการคัดลอกผลงานของผู้อื่น รวมถึงการคัดลอกผลงานของตนเอง และการบิดเบือนข้อมูล รวมถึงข้อมูลเท็จ
- 4) การจัดเตรียมต้นฉบับในการส่งมายังวารสารเพื่อพิจารณาตีพิมพ์นั้น จะต้องจัดเตรียมต้นฉบับให้มีความชัดเจน ครบถ้วนตามกฎหมายของวารสาร

2. การส่งบทความเพื่อตีพิมพ์

ผู้นิพนธ์บทความจะต้องเตรียมบทความตามเกณฑ์และเงื่อนไขของวารสาร จากนั้นส่งบทความมาที่ระบบของเว็บไซต์ที่ <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSSP/about> โดยจะต้องส่งไฟล์ได้แก่

- 1) ไฟล์บทความฉบับสมบูรณ์ตามเกณฑ์เงื่อนไขของวารสาร
- 2) ไฟล์แบบขอส่งบทความลงลายมือชื่อยืนยันว่าบทความไม่เคยตีพิมพ์และไม่ได้ส่งตีพิมพ์กับที่อื่นมาก่อน
- 3) ไฟล์แนบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งบทความ (ถ้ามี)

3. การจัดเตรียมต้นฉบับบทความ

ต้นฉบับบทความจะต้องเป็นบทความที่พิมพ์ด้วยโปรแกรม Microsoft word ตัวอักษร TH SarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษขนาด A4 โดยให้ห่างจากขอบบน 2.54 เซนติเมตร ขอบล่าง 2.54 เซนติเมตร ขอบซ้าย 2.54 เซนติเมตร และขอบขวา 2.54 เซนติเมตร และระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 โดยส่วนประกอบหลักต้องประกอบด้วย

- 1) ชื่อเรื่องภาษาไทย (ตัวหนา ขนาด 18) และ ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษตัวพิมพ์ใหญ่ (ตัวหนา ขนาด 16) จัดชิดซ้าย

- 2) ชื่อผู้นิพนธ์บทความภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ (ตัวอักษรขนาด 16) เว้นระยะห่าง 1 บรรทัด จากชื่อเรื่องลงมา จัดชิดซ้าย
- 3) บทคัดย่อภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ (ตัวอักษรขนาด 16) จัดให้อยู่ในกรอบที่เทมเพลตวารสาร จัดไว้เท่านั้น โดยไม่เกิน 350 คำ
- 4) คำสำคัญภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ ให้มี 3-5 คำ และจัดอยู่ในส่วนที่วารสารกำหนดไว้ในเทมเพลตของวารสาร
- 5) เนื้อหา การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจาก หัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษร และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ ให้เว้นระยะห่าง 1 บรรทัด
- 6) การใช้ตัวเลข คำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centred learning)
- 7) เอกสารอ้างอิง ใช้รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA 6th edition)

ในการจัดเตรียมต้นฉบับบทความ ให้ผู้นิพนธ์จัดเตรียมต้นฉบับบทความซึ่งจะต้องมีส่วนประกอบตามประเภทต่าง ๆ ของบทความเรียงลำดับดังนี้

3.1 บทความวิจัย

บทความวิจัยคือบทความที่ได้จากการทำวิจัยในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับขอบข่ายเนื้อหาที่ทางวารสารเปิดรับ ซึ่งบทความวิจัยจะต้องประกอบด้วยส่วนประกอบเรียงลำดับดังนี้

- 1) ชื่อเรื่อง ภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ
- 2) ชื่อผู้แต่งและสังกัด ภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ
- 3) บทคัดย่อ ความยาวไม่เกิน 350 คำ
- 4) คำสำคัญ 3-5 คำ
- 5) บทนำ เป็นส่วนของที่มาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย ในส่วนนี้จะต้องเขียนแสดงการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเข้ามาในส่วนเดียวกันนี้เลย รวมถึงคำถามของการวิจัยด้วย
- 6) วัตถุประสงค์ของการวิจัย เป็นส่วนเขียนแสดงให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย อาจจะเขียนโดยรวมหรือเขียนแยกเป็นข้อ ๆ ก็ได้
- 7) วิธีดำเนินการวิจัย ประกอบด้วยรูปแบบของการวิจัย การดำเนินการวิจัย เครื่องมือในการวิจัย กลุ่มประชากรและตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การวิเคราะห์ข้อมูล และการสรุป และในส่วนนี้อาจจะเขียนกรอบแนวคิดของการวิจัยด้วย (ถ้ามี)
- 8) ผลการวิจัย แสดงผลการวิจัยตามที่คุณวิจัยค้นพบ
- 9) อภิปรายผล เขียนอภิปรายผลการวิจัยให้ละเอียด นำเสนอถกเถียงโต้แย้งอย่างลุ่มลึกและครอบคลุม

- 10) **สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ** สรุปผลการวิจัยอย่างครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ และเขียนข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย
- 11) **เอกสารอ้างอิง** เขียนอ้างอิงท้ายเรื่องตามที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง เรียงตามตัวอักษรชื่อผู้แต่ง โดยเอกสารอ้างอิงภาษาไทยจนครบแล้วค่อยตามด้วยเอกสารอ้างอิงภาษาอังกฤษ

3.2 บทควมวิชาการและบทควมปริทรรศน์

บทควมวิชาการคือบทควมที่เขียนขึ้นซึ่งได้มาจากประสบการณ์วิจัยอันเป็นเวลายาวนานของผู้วิจัย หรือเป็นบทควมที่นำเสนอข้อถกเถียง แนวคิด หรือกรอบการศึกษาใหม่ ๆ ในวงการวิชาการ ส่วนบทควมปริทรรศน์คือบทควมที่เขียนขึ้นแสดงถึงการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นสำคัญของการวิจัย ประเด็นใดประเด็นหนึ่งจากอดีตถึงปัจจุบัน รวบรวมแล้วนำเสนอเพื่อนำไปสู่ปัญหาใหม่ในการวิจัย โดยมีส่วนประกอบดังนี้

- 1) **ชื่อเรื่อง** ภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ
- 2) **ชื่อผู้แต่งและสังกัด** ภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ
- 3) **บทคัดย่อ** ความยาวไม่เกิน 250 คำ
- 4) **คำสำคัญ** 3-5 คำ
- 5) **บทนำ**
- 6) **เนื้อหา** แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 7) **บทสรุป**
- 8) **เอกสารอ้างอิง** เขียนอ้างอิงท้ายเรื่องตามที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง เรียงตามตัวอักษรชื่อผู้แต่ง โดยเอกสารอ้างอิงภาษาไทยจนครบแล้วค่อยตามด้วยเอกสารอ้างอิงภาษาอังกฤษ

3.3 บทวิจารณ์หนังสือ

เป็นการแนะนำหนังสือที่น่าสนใจ ทั้งนี้จะต้องแสดงจุดเด่น จุดด้อย และข้อเสนอแนะต่อหนังสือที่นำมาวิจารณ์ ส่วนประกอบมีดังนี้คือ

- 1) **ชื่อเรื่อง** ภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ
- 2) **ชื่อผู้วิจารณ์และสังกัด** ภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ
- 3) **เนื้อหา** แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 4) **บทสรุป**
- 5) **เอกสารอ้างอิง**

กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่าน หรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึง ความหลากหลายและความเหมาะสม

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการพร้อมตัวอย่างประกอบ

เอกสารที่นำมาอ้างอิงควรได้มาจากแหล่งที่มีการตีพิมพ์ชัดเจน อาจเป็นวารสาร หนังสือหรือข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตทั้งนี้ผู้เขียนบทความต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารอ้างอิงทั้งหมดก่อนส่งต้นฉบับผู้เขียนบทความควรตรวจสอบถึงความถูกต้อง ของการอ้างอิงเอกสาร เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้องจะไม่ได้รับการส่งต่อเพื่อพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้ถูกต้อง

4.1 การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียนและเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง เอกสารที่อ้างอิงในบทความจะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ และเจ้าของบทความต้องรับผิดชอบถึงความถูกต้องของเอกสารที่นำมาอ้างอิงทั้งหมด โดยรูปแบบของการอ้างอิงเอกสาร มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์เล่มที่ชื่อเครื่องหมายวิภาค (:) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น (พระไตรปิฎกภาษาไทย/20/12/50), (พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล/18/100)

2) ผู้แต่งหนึ่งคนให้อ้างชื่อผู้แต่งเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์เครื่องหมายจุลภาค (,) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น (เด่นพงษ์ แสนคำ, 2562, น. 20)

3) ผู้แต่งสองคนให้อ้างชื่อของผู้แต่งสองคนเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่พิมพ์เครื่องหมายจุลภาค (,) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น (บัวพันธ์ พรหมพักพิง และ สุวิทย์ อธิศาวัต, 2563, น. 32) หากมีเอกสารที่นำมาอ้างอิงมากกว่า 1 รายการให้ใช้เครื่องหมายอัฒภาค (;) คั่นระหว่างรายการอ้างอิง เช่น (พระพรหมบัณฑิต ประยูรธมมจิตโต, 2550, น. 45; ป.อ. ปยุตโต, 2560, น. 52)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 คนให้อ้างชื่อของผู้แต่งคนแรกเว้นวรรคหนึ่งครั้งเพิ่มคำว่า “และคณะ” เครื่องหมายจุลภาค (,) และเลขหน้าของเอกสารที่นำมาอ้างอิง เช่น (สังเวียน สามาง และคณะ, 2558, น. 36)

5) ให้เรียงลำดับการอ้างอิงตามลำดับพยัญชนะตัวแรกของชื่อผู้แต่งเช่นเดียวกับลำดับการอ้างอิงในส่วนเอกสารอ้างอิง

6) กรณีอ้างอิงสื่อออนไลน์ อ้างชื่อผู้แต่งเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่แต่งเครื่องหมายจุลภาค (,) และใส่คำว่า “ออนไลน์” เช่น (หลวงพ่อบราโมทย์ ปาโมชโช, 2562, ออนไลน์)

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งคนให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง เครื่องหมายจุลภาค ปีที่พิมพ์ และ หน้า ที่นำมาอ้างอิง เช่น (Rawls, 1999, p. 16)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองคนให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งสองราย เครื่องหมายจุลภาค ปีที่พิมพ์ และหน้าทีนำมาอ้างอิง เช่น (Barry & Larope, 2010, p. 46) และให้ใช้เครื่องหมาย อัฒภาค (;) คั่นกลางระหว่างเอกสารทีนำมาอ้างอิงมากกว่า 1 เอกสาร เช่น (Rawls, 1999, p. 87; Barry & Larope, 2010, p. 78)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 คนให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al, ปีที่พิมพ์ และหน้าทีนำมาอ้างอิง (Rawls et al., 2008, p. 95)

4) ให้เรียงลำดับการอ้างอิงชื่อผู้แต่ง

5) กรณีอ้างอิงสื่อออนไลน์ อ้างชื่อผู้แต่งเครื่องหมายจุลภาค (,) ตามด้วยปีที่แต่งเครื่องหมายจุลภาค (,) และใส่คำว่า “ออนไลน์” เช่น (Doyle, M. W., 2004, Online)

หลักเกณฑ์ทั่วไปในการพิมพ์รายการสำนักพิมพ์/โรงพิมพ์

กรณีเป็นสำนักพิมพ์หรือบริษัทให้คงไว้เฉพาะชื่อ ดังตัวอย่าง

- 1) บริษัท นานมีบุ๊คส์ จำกัด ใช้ นานมีบุ๊คส์
- 2) สำนักพิมพ์เทียนวรรณ ใช้ เทียนวรรณ
- 3) กรณีที่เป็นโรงพิมพ์ให้ใช้รูปแบบเต็ม เช่น โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

4.2 เอกสารอ้างอิงท้ายบทความ

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อหนังสือ./ (ครั้งที่พิมพ์)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2516). ประวัติพระพุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: อภิธรรมมูลนิธิมหาธาตุวิทยาลัย.

Coady, D. (2012). *What to believe now: Applying Epistemology to Contemporary Issues*. Oxford: Blackwell.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ),/ชื่อเรื่อง./ (เลขหน้าที่อ้าง)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ดำรงค์ เดช. (2560). การสร้างความปรองดองในสังคมไทยด้วยหลักพุทธศาสนา ใน อนันต์ แจ่มขึ้น (บรรณาธิการ), *ธรรมโอศถกับการเี่ยวยาสังคม*. (น. 112-125). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์.

Greco, J. (1999). Introduction What is Epistemology?. In Greco, J. & Sosa, E. (Eds.). *The Blackwell Guide to Epistemology*. (pp. 1 – 32) Oxford: Blackwell.

(4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร./ปีที่(ฉบับที่), /เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สมภาร พรหมทา. (2539). มนุษย์กับการแสวงหาความรู้: ข้อเสนอจากพุทธปรัชญาว่าด้วยธรรมชาติและบทบาทของความรู้. *วารสารพุทธศาสนศึกษา*, 3(2), 5-28.

Hernon, P. (1995). Disinformation and misinformation through the Internet: Findings of an exploratory study. *Government Information Quarterly*, 12(2), 133-139.

(5) หนังสือแปล

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่องที่แปล/[ชื่อต้นฉบับ]/(ชื่อผู้แปล, ผู้แปล)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

บาร์กเกอร์, อาร์. บี. (2552). *ศพคนดัง* [High profile] (อิสริยา ชมภูผล, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: นกฮูก พับลิชชิง.

บริกแฮม, อี. เอฟ., และฮุสตัน, เจ. เอฟ. (2544). *การจัดการการเงิน* [Fundamentals of financial management] (เริงรัก จำปาเงิน, ผู้แปลและเรียบเรียง). (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บุ๊คเนท.

(6) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน ชื่อสารานุกรม,/(เล่มที่อ้าง, น. เลขหน้าที่อ้าง)./สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ไพฑูรย์ นามวิจิต. (2540). ช้าง ม้า วัว ควาย. ใน *สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน*, (น. 200-215). กรุงเทพฯ: เสริมสร้างความรู้.

Landesman, C. (1967). Consciousness. In *The Encyclopedia of Philosophy*, (Vol. 2, pp.191-195).

(7) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อหนังสือพิมพ์./เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

อนเนก พูลทรัพย์. (10 สิงหาคม 2560). ปัญหาการเมืองไทย. *มติชน*, น. 10.

(8) วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

รูปแบบ :

ชื่อผู้เขียน./ (ปีพิมพ์)./ชื่อวิทยานิพนธ์./ (ระดับวิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/หรือการค้นคว้าแบบอิสระ./ชื่อมหาวิทยาลัย)

ตัวอย่าง:

อัญชลี ปิยปัญญางศ์. (2547). *มโนทัศน์เรื่องเหตุการณ์อัศจรรย์ของเดวิด ฮูม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

(9) รายงานการวิจัย

รูปแบบ:

ชื่อผู้เขียน./ (ปีพิมพ์)./ชื่อวิจัย./ (รายงานวิจัย)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2558). *สถานภาพการประยุกต์ใช้ ICT เพื่อการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานรองรับการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.

(10) เอกสารการประชุมทางวิชาการ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน/ชื่อบรรณาธิการ(บรรณาธิการ หรือ Ed. หรือ Eds.)/ชื่อการประชุม/(เลขหน้า)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

นันทน์ เขียวขำ และธิดาทิพย์ ปานโรจน์. (2561). ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเคลื่อนไหวดัชนีราคาหลักทรัพย์ กลุ่มขนส่งและโลจิสติกส์ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติ ม.อ. ตรัง วิจัย ประจำปี 2561 สาขาวิชาการบัญชี/การเงิน “วิจัยก้าวใหม่ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”* (น. 59-68). ตรัง: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง.

Soutar, G., & Mazzarol, T. W. (1995). Gaining competitive advantage in education services exports: Forward integration and strategic alliances in a maturing market. In G. Tower (Ed.), *Proceeding of the Academy of International Business Southeast Asia Regional Conference, Asia Pacific International Business: Regional integration and global competitiveness* (pp. 85-110). Perth: Murdoch University.

(11) สัมภาษณ์

รูปแบบ:

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์./ (ปี)./ตำแหน่ง./สัมภาษณ์./วัน เดือน.

ตัวอย่าง :

พระมหาหรรษา ธาณเมธี, ดร.. (2558). เจ้าอาวาส วัดศรีศาสดา. สัมภาษณ์. 5 มีนาคม.

(12) สื่อออนไลน์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง./ (ปีที่เผยแพร่)./ชื่อบทความ./สืบค้น วันที่ เดือน ปี./จาก แหล่งที่อยู่ไฟล์ (URL)

ตัวอย่าง :

หลวงพ่อบุญธรรม ปาโมชโช. (2562). *มิชฌาทิฏฐิ*. สืบค้น 4 สิงหาคม 2563. จาก

<https://www.dhamma.com/download/micchaditthi>.

Doyle, M. W.. (2004). *Liberal Internationalism: Peace, War and Democracy*.

Retrieved 2 September 2013. from

http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/themes/peace/doyle/index.html.

แบบขอส่งบทความตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒน์

ข้าพเจ้า (ชื่อ – นามสกุล)
ขอส่งบทความเรื่อง (ชื่อภาษาไทย).....

ชื่อ (ภาษาอังกฤษ).....

เป็นบทความประเภท () บทความวิชาการ () บทความวิจัย () บทวิจารณ์หนังสือ
โดยมีผู้ร่วมเขียนดังนี้

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของ งานวิจัย/วิทยานิพนธ์ เรื่อง

ระดับการศึกษา

สถาบัน

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความที่ข้าพเจ้าส่งมาพิจารณาตีพิมพ์ ไม่ได้อยู่ในระหว่างการพิจารณาจากวารสารอื่น และเป็นผลงานที่ไม่ผิดจริยธรรมทางวิชาการ หากมีความผิดพลาดข้าพเจ้าขอถอนการตีพิมพ์โดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ

ลงชื่อ.....ผู้เขียนบทความ

(.....)

...../...../.....